

УНИВЕРЗИТЕТ У НИШУ
ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**„Радно правни аспект права на суђење у
разумном року у Европској конвенцији за
заштиту људских права и основних слобода и
праву Србије“
(мастер рад)**

Ментор:

Проф. др Горан Обрадовић

Кандидат:

Александра Станковић

Број индекса: М 009/15-О

НИШ, 2015.

САДРЖАЈ:

ПОЈМОВНИК (са скраћеницама)	1
УВОД	2
I ПОЈАМ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ	4
II ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА И ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЉУДСКА (ЕСЗЉП).....	6
2.1. Право на суђење у разумном року (чл. 6 ст. 1).....	8
2.2. Сложеност конкретног случаја	9
2.3. Понашање подносиоца представке као узрок неразумно дугог трајања..... поступка	10
2.4. Понашање судских и административних органа тужене државе.....	12
2.4.1. Препорука комитета министра Савета Европе државама чланицама о	
мерама за спречавање и смањење оптерећења судова.....	14
2.5. Значај питања за подносиоца представке	15
2.6. Рачунање рока	17
2.7. Накнада нематеријалне штете због повреде права на суђењу у разумном року.....	18
III ПРАВО СРБИЈЕ.....	20
3.1. Заштита права на суђење у разумном року	22
3.1.1. Поступак пред Уставним судом.....	22
3.2. Закон о заштити права на суђење у разумном року (ЗОЗПСПР).....	27
3.3. Тренутно стање у Републици Србији	30
3.4. Радноправни спорови.....	31
3.5. Радни судови као могуће решење.....	35
IV СЛУЧАЈЕВИ ИЗ ПРАКСЕ	40
4.1. Случајеви из праксе Европског суда за људска права	40
4.2. Случајеви из праксе судова у Републици Србији	43
ПРИЛОГ	45
Кршења права на суђење у разумном року у смислу „ трајања поступка“ (чл. 6.1.) по земљама.....	45
ЗАКЉУЧАК.....	47
ЛИТЕРАТУРА:.....	50

Биографски подаци о кандидату 54

ПОЈМОВНИК (са скраћеницама)

ЕКЗЛП- Европска конвенција за заштиту људских права

ЕСЛП- Европски суд за људска права

ЗОПСРР- Закон о праву на суђење у разумном року

ЗПП- Закон о парничном поступку

ЗОР- Закон о раду

ЦЕПЕЈ- Европска комисија за ефикасност правосуђа

УВОД

Право на суђење у разумном року одувек је било актуелно и важно питање. Дуго трајање судских поступака повлачи неекономичност поступка, има утицаја на странке које често доживљавају стрес и забринутост због предугог чекања на коначни исход поступка и трошења материјалних средстава. Ово питање добија на значају, нарочито када су у питању радни спорови- спорови о заснивању, постојању и престанку радног односа, спорови поводом зараде и других примања. Решавајући о егзистенцији једног лица, суд треба да поступа хитно и онемогући да дође до последица по запосленог, који је углавном слабија страна у радном односу. Право на суђење у разумном року, гарантује се у кривичном, грађанском, управном и другим поступцима. Али, с обзиром да је тема овог рада усмерена првенствено на радноправне спорове, обратићемо пажњу на грађански поступак.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода, као извор некомунитарног права, посветила је праву на суђење у разумном року чл.6 ст.1. У оквиру права на правично суђење, Конвенција гарантује сваком „правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона”.

Све државе чланице Савета Европе дужне су да поштују обавезе предвиђене Конвенцијом. То се односи не само на државе чланице Савета Европе, већ и на државе чланице Европске уније. Лисабонским уговором истиче се да су Европска конвенција о људским правима и Европски суд за људска права темељи заштите људских права у Европи, а Суд правде ЕУ је „ чувар права“ из Конвенције.

Конвенцијом је установљен и Европски суд за људска права, чиј је задатак да обезбеди поштовање права и гаранција које су дате Конвенцијом од стране држава чланица . Његова надлежност је супсидијарна. Уколико нека држава не поштује права из Конвенције, лице које сматра да му је право повређено, група лица или невладина организација могу поднети представку суду. То може учинити и друга држава против државе за коју сматра да крши неку одредбу Конвенције. Међутим ова могућност је ретко коришћена до сада.

Поступак због повреде права на суђење у разумном року може се покренути без обзира на то што нису исцрпљена сва правна средства предвиђена унутрашњим правом. Суд у сваком конкретном случају цени да ли је до повреде права дошло. Установљена су четири критеријума: сложеност конкретног случаја, понашање

подносиоца представке, понашање судских и административних органа тужене државе и значај питања за подносиоца представке. Уколико Суд утврди да је до повреде права зајемченог Конвенцијом дошло, досуђује правичну надокнаду нематеријалне штете у виду новчаних средстава.

Скупштина државне заједнице Србија и Црна Гора, ратификовала је Европску Конвенцију за заштиту људских права и основних слобода. Њоме је, између осталог, грађанима Србије гарантовано право на суђење у разумном року. Такође, и Устав републике Србије штити ово право. Једна велика новина у српском законодавству је посебан Закон о заштити права на суђење у разумном року¹ који треба да ступи на снагу 1. јануара 2016. године. С обзиром да се ради о великом помаку, посебну пажњу посветићемо и овом закону.

Пракса Европског суда за људска права показује нам да је ово право једно од најчешће кршених права из Конвенције. Зато, циљ овог мастер рада је детаљно изложити проблематику права на правично суђење, где спада и само прво на суђење у разумном року, са посебним освртом на радноправне спорове .

На крају је важно указати и на текуће проблеме, са којима се суочвају како судови, тако и подносиоци представке.

¹ Закон о заштити права на суђење у разумном року („Сл. гласник РС“, бр. 40/2015)

I ПОЈАМ ПРАВА НА СУЂЕЊЕ У РАЗУМНОМ РОКУ

Прецизно дефинисање појама права на суђење у разумном року, није лак задатак, узимајући у обзир да још увек није дата дефиниција којом ће се обухватити сви случајеви и која ће бити применљива на све њих.

Тако, наводи се, да време које се сматра разумним представља време у коме треба путем судске одлуке да буде окончана несигурност у којој се грађанин налази у погледу свог грађанског правног положаја или због кривичне оптужбе против њега.²

Приликом одлучивања о томе да ли је повређено право на суђење у разумном року не постоји тачно одређен појам „разумног рока“, већ се постојање повреде овог права процењује у сваком конкретном случају.

„Основна премиса од које се пошло приликом установљења права на суђење у разумном року јесте идеја према којој спора правда представља изигравање правде и самог права на правично суђење. Због тога право на суђење у разумном року установљено је како у интересу лица о чијим се правима и обавезама одлучује или против кога се води одређени поступак (субјективна компонента), тако и у интересу правне сигурности и владавине права уопште (објективна компонента). Самим тим, спорост у дељењу правде може довести у питање поверење у читав правни систем и владавину права која је једна од три стуба (демократија и људска права су преостала два стуба) на којима почива систем установљен Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода и која је као принцип садржана у Преамбули и члану 3. Статута Савета Европе.“³

„Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода установљено је и гарантовано право на правично суђење, као посебно људско право, базирано на идејама природне (фундаменталне) правде,⁴ чије је остварење од суштинске важности за развој демократије и принципа владавине права. Право на правично суђење представља посебно и аутономно људско право, али оно се

² Милутиновић Љ. „Суђење у разумном року: Мере у циљу спречавања повреда права на правично суђење“, у рубрици „Правосуђе и судски поступци“ у електронском издању Paragrafa бр. 2007/255 од 22.4.2007. године

³ Царић С. „Право на суђење у разумном року“, Службени гласник, 2008. , стр. 3.

⁴ Janis, W.M., Kay S.R., Bradley, W.A.: European Human Rights Law, Oxford University Press, 2000, p.403-404

истовремено манифестује и као медијум заштите свих осталих индивидуалних права и слобода.⁵

Као посебно питање намеће се шта се сматра разумним трајањем поступка? Ни чл. 6 Европске Конвенције за заштиту људских права, ни Устав Србије, не дефинишу шта је то разуман рок, нити постоји неки општеприхваћени стандард. И сам законодавац користи термине „разумни рок“, „хитно“.

„Као део права на правично суђење, право на суђење у разумном року има утицај и на остале компоненте које утичу на то да суђење буде фер. Ипак, гаранција ефикасне судске правде може бити и у колизији са појединим гаранцијама фер поступка, пошто више права у поступку, по правилу доводи до продужења поступка“.⁶

⁵ Петрушић Н., Јуриспруденција Европског суда за људска права у заштиту права на решавање грађанскоправне ствари у разумном року, у : Европски систем заштите људских права- искуства и нови изазови, Ниш 2005, стр. 199-200

⁶ Grabenwarter C., Europäische Menschenrechtskonvention, Verlag C. H. Beck, München, Manz' sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2003, p. 359

II ЕВРОПСКА КОНВЕНЦИЈА ЗА ЗАШТИТУ ЉУДСКИХ ПРАВА И ОСНОВНИХ СЛОБОДА И ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЉУДСКА (ЕСЗЉП)

Европска Конвенција за заштиту људских права и основних слобода донета је 1950. године у Риму, а ступила је на снагу 3. септембра 1953. године. Конвенција, којом се оснива Суд и која објашњава начин његовог функционисања, садржи листу права и гаранција које признаје свака држава чланица Савета Европе. Права зајемчена у Конвенцији треба да штите националне власти, у првом реду национални судови, а ако се то не оствари, Европски суд за људска права осигурава да државе уговорнице поштују своје обавезе преузете Конвенцијом. Држава која поднесе захтев за чланство у Савет Европе, дужна је да ратификује Конвенцију и усагласи националне законе са истом, како не би дошло до повреде права и слобода које се гарантују. Новина коју уноси Конвенција је чињеница да појединац може започети поступак пред ЕСЗЉП против државе која крши његова права, а да притом Суд донесе обавезујућу одлуку против државе, уколико утврди да је до повреде права заиста дошло.

Конвенција гарантује следећа основна права и слободе:

- Право на живот чл.2
- Забрана мучења чл.3
- Забрана ропства и принудног рада чл.4
- Право на слободу и безбедност чл.5
- **Право на правично суђење чл.6**
- Кажњавање само на основу закона чл. 7
- Право на поштовање приватног и породичног живота чл.8
- Слобода мисли, савести и вероисповести чл.9
- Слобода изражавања чл.10
- Слобода окупљања и удруживања чл.11
- Право на склапање брака чл.12
- Право на делотворни правни лек чл.13
- Забрана дискриминације чл.14
-

Конвенција забрањује, појединачно:

- мучење и нечовечно или понижавајуће поступање и кажњавање;
- ропство или ропски положај и принудан рад;
- дискриминацију у уживању права и слобода загарантованих Конвенцијом;
- протеривање сопствених држављана од стране државе или спречавање њиховог уласка у земљу;
- колективно протеривање странаца

Европски суд за људска права примењује Европску конвенцију о људским правима. Његов задатак је да обезбеди да државе чланице поштују права и гаранције које су дате Конвенцијом. Он то спроводи кроз разматрање представки (апликација, тужби) поднетих од стране појединаца или, понекад, држава. Суд прво разматра да ли је представка, коју је поднео подносилац прихватљива. Ово значи да случај мора испунити услове који су предвиђени Конвенцијом. Ако услови нису испуњени, представка ће бити одбијена. Ако је поднето неколико представки, Суд може једну или више прогласити прихватљивим и остале одбити. О питању прихватљивости одлучује одбор од троје судија једногласно. Ако о прихватљивости не одлучи одбор или нема сагласности, о прихватљивости и суштини појединачних представки одлучује веће од седам судија.

Уколико је једна или више представки проглашена прихватљивим, Суд ће подстаћи стране да дођу до пријатељског поравнања. Обе стране ће бити позване да дођу до споразума којим ће решити случај. Међутим, уколико до поравњања не дође, Суд ће разматрати случај у меритуму (суштина спора) и одлучити да ли је дошло до кршења Конвенције или не.

Уколико Суд утврди да је дошло до кршења одредби Конвенције, може досудити правично задовољење, у виду одређеног новачаног износа као надокнаду за штету која је нанета.

Такође, Суд може тражити да се предузму одређене индивидуалне мере (на пример, поновно отварање предмета у случају неправичног поступка, уништавања информација добијених повредом права на приватност или поништења одлуке о депортацији) или опште мере (промене у законодавству или у судској пракси) које су неопходне како би држава испунила обавезе које произилазе из пресуде. Суд нема овлашћење да мења домаће пресуде нити националне законе.

Извршење пресуде није у надлежности Суда. Изрицањем пресуде она прелази у надлежност Комитета министара Савета Европе, који има задатак да надгледа извршење пресуде и исплату надокнаде.⁷

2.1. Право на суђење у разумном року (чл. 6 ст. 1)

„Свако, током одлучивања о његовим грађанским правима и обавезама, или о кривичној оптужби против њега, има право на правичну и јавну расправу у разумном року пред независним и непристрасним судом, образованим на основу закона.“⁸

Право на суђење у разумном року представља једно од основних права грађана који ужива заштиту пред Европским судом за људска права у Стразбуру, па је пракса суда, свакако најдрагоценији извор права у овој области. У оквиру савета Европе велика пажња је посвећена овом праву, јер пракса Европског суда за људска права показује да оно представља једно од најчешће кршених права из Конвенције. Шта више, готово 60% пресуда Европског суда за људска права односи се на утврђивање повреде овог права.⁹ Неке државе знатно прелазе наведени проценат. Тако на пример, у 2005. години од 219 случајева који су се тicali прекомерне дужине грађанског или управног поступка чак 84 случаја односила су се на Грчку, док је водеће место по броју пресуда у којима је суд утврдио прекомерно трајање кривичног поступка у 2005. години припало Француској и Турској.¹⁰

Поступак пред Европским судом за људска права за оцену разумности дужине трајања поступка пред домаћим судовима је различит од осталих случајева, јер се може покренути без обзира на то што нису исцрпљена сва правна средства предвиђена унутрашњим правом. Ово због тога што се поступак пред домаћим судовима показао као неефикасан, а средства која постоје у унутрашњем законодавству државе су неделотворна. Важно је напоменути и то да је до 2000. године Суд у случајевима повреде права на суђење у разумном року само констатовао повреду чл. 6. ст.1 Конвенције. Након пресуде у случају *Кудла* Суд се више не задовољава само том

⁷ Види: Канцеларија Савета Европе у Београду, http://www.coe.org.rs/def/tdoc_sr/councilof_europe/coe_institutions/?conid=18,

⁸ Види: Европска конвенција за заштиту људских права чл.6 ст.1, <http://www.sostelefon.org.rs/zakoni/14.%20Evropska%20konvencija%20za%20zastitu%20ljudskih%20prava%20i%20osnovnih.pdf>

⁹ М. О ‘ Boyle, Effectiveness of remedies for complaints of length of proceedings-recent case law and problems, The improvement of domestic remedies with partiicular emphasis on cases of unreasonable length of proceedings, Directorate General of Human Rights, Council of Europe, 2006, p.22

¹⁰ Царић С., op.cit., стр. 13

констатацијом, већ испитује и постојање других повреда Конвенције с тим у вези, па је од тада могућа повреда чл. 6 ст. 1 заједно са повредом чл. 13 Конвенције.¹¹

Европски суд за људска права оцену да ли је у одређеном случају рок предуго трајао врши с обзиром на околност сваког појединачног случаја и оцену дужине трајања поступка процењује од дана када је држава постала чланица Конвенције. Приликом оцене да ли се дужина једног поступка може сматрати разумном Суд је установио следеће критеријуме: сложеност конкретног случаја, понашање подносиоца представке, понашање судских и административних органа тужене државе и значај питања за подносиоца представке.

Суд уопштено користи следећу формулацију: „Разумност дужине поступка мора се оцењивати на основу околности предмета и узимајући у обзир критеријуме које установљава судска пракса суда, а нарочито сложеност случаја, понашање подносиоца и понашање надлежних власти.” Од пресуде *Неумеистер* од 27. јуна 1968., Суд ове критеријуме конзистентно примењује и у кривичним и у грађанским предметима. Пресуда *Кониг* од 28. јуна 1978. додаје још један критеријум, а то је шта је у питању за подносиоца. Ови критеријуми разматрају се за сваку представку и Суд даје свеукупну оцену.¹²

2.2. Сложеност конкретног случаја

Приликом оцене да ли је поштован принцип суђења у разумном року узима се у обзир сложеност предмета поступка. Сложеност поступка односи се на бројне чињеничне околности које је потребно утврђивати. У исто време може се сматрати да је један предмет сложен уколико је поступак по коме се он води сложен, тако да, рецимо, подразумева да домаћи судови треба у датим околностима да примењују неки потпуно нови законски пропис. Уколико је поступак на који се односи представка дефинисан као сложен, Суд ће по правилу допустити дужи период времена у коме власти, треба да окончају процес, односно да донесу решење по предмету.¹³

Сложеност предмета поступка може подразумевати како правне тако и чињеничне елементе као што су потреба да се саслуша већи број сведока, тешкоће у

¹¹ Ibid, стр. 73

¹² Европска комисија за ефикасност правосуђа, Дужина судског поступка у Европи, Стразбур 8. децембар 2006. године, стр. 13

¹³ Члан 6. Европске конвенције: Право на правично суђење, Приручник за адвокате 2006. година, Interights, стр. 57

проналажењу сведока, време које је потребно да се изврши реконструкција догађаја, да се прикупе докази, број сведока у кривичном предмету, коришћење специјалстичких вештачења, потреба да се позове преводилац.

Међутим сложеност предмета није увек довољна да оправда дужину поступка, она се оцењује заједно са другим критеријумима и Суд даје коначну оцену.

Суд је у случају *Катте Клитие* сматрао преко осам година трајања поступка пред четири инстанце не представља кршење члана 6. става 1. Конвенције, иако је установио три периода у којима је било застоја, који се не могу приписати туженој држави.

Насупрот томе Суд је у великом броју случајева који су се односили на краће периоде утврдио да је дошло до кршења члана 6. став 1., пошто није сматрао да су ти предмети сложени. У предмету *Зиммерман и Стеинер против Швајцарске*, (1983.), прилично кратак период од три и по године, сматран је предугим периодом за жалбени поступак пред Управним судом, где постоји једна једина судска инстанца, а нису предузети одговарајући кораци да се реши проблем нагомилавања предмета. Период од три године и десет месеци у првом степену у једној грађанској парници сматран је предугим с обзиром на то да су постојала два периода готово потпуне неактивности власти која су укупно трајала око две године. У предмету који се тичао усвајања и родитељског виђања детета, сматрало се да је период од две године и седам месеци, укључујући и апелациони поступак, био предуг, јер су локалне власти осам месеци касниле са подношењем доказа.¹⁴

2.3. Понашање подносиоца представке као узрок неразумно дугог трајања поступка

Како један од критеријума који је Европски суд за људска права установио, у пракси, одлучујући о томе да ли је повређено право на суђење у разумном року, јесте и понашање самих странака у поступку.

У неким случајевима и саме странке су узрок кашњења поступка. Ово је посебан критеријум који доводи до тога да Суд констатује да није било кашњења иако је дужина трајања поступка била претерана очигледно, јер је сама странка суштински узрочник кашњења.

¹⁴ Ibid, стр. 58

Ако је подносилац представке сам проузроковао кашњење, то слаби уверљивост његове тужбе Суду. Међутим, не може се узимати на штету подносиоца представке то што је он искористио све процедуралне могућности које су му остале на располагању. Од подносиоца представке се не тражи да активно сарађује у убрзавању процеса који би могао довести до његове осуде. Ако подносиоци представке покушавају да убрзају поступак то ће бити узето у њихову корист, али улагање захтева за убрзање поступка не мора нужно бити сматрано суштински важним. Суд је у предмету *Унион Алиментарија Сандерс СА против Шпаније* рекао да је дужност подносиоца представке само да „испољи ревност у предузимању процедуралних корака који су за њега релевантни, да се уздржи од коришћења тактике одлагања и да искористи оне могућности које му унутрашње право пружа у смислу скраћења поступка“. У предмету *Ђирикоста и Виола против Италије* будући да су подносиоци представке захтевали најмање 17 одлагања и нису се успротивили када је друга странка у поступку захтевала још 6 одлагања, Суд је закључио да је трајање од 15 година није било неразумно. Међутим у предмету *Бомартен против Француске* Суд је закључио да су већу грешку починиле власти зато што је домаћем суду било потребно преко пет година да одржи прво рочиште, док је одговорном министарству требало 20 месеци да достави своју одбрану, иако су и сами подносиоци представке допринели кашњењу тиме што су предмет покренули пред погрешним судом и што су доказе доставили четири месеца након што су уложили жалбу.¹⁵

У једном решењу о прихватљивости у грађанској ствари, Комисија подсећа „да оно што се захтева од једне стране у неком грађанском поступку јесте „нормална брзина“ и да само спорост која се може приписати држави може довести до закључка о непоштовању разумног рока.“¹⁶

Чињеницу да је неки подносилац представке успорио поступак тако што надлежним органима није дао своју адресу такође су истакле судије из Стразбура (пресуда *Митев против Бугарске*, од 22. децембра 2004.)

Важно је уочити разлику између положаја подносилаца представки у односу на суд, у грађанским стварима и кривичним предметима, наиме у грађанским предметима важи на чело диспозиције због чега „напредовање поступка зависи у потпуности од ефикасности самих странака у спору; ако оне привремено или трајно одустану од

¹⁵ Н. Мол, К. Харби, Право на правично суђење, водич за примену члана 6. Европске Конвенције о људским правима, Приручник о људским правима, Савет Европе, Београд 2007, стр. 51

¹⁶ Европска комисија за ефикасност правосудја, анализа судских рокова у државама чланицама СЕ на основу судске праксе ЕСЗЈП, 31. јул 2011., стр. 19

решавања спора пред судом, судови не могу да им самоиницијативно наметну наставак". Поред тога у парничним предметима суд процењује и понашање противне стране.¹⁷

У кривичним стварима ситуација је донекле другачија, јер се од подносиоца представке не може очекивати да сарађује активно са судом у убрзању поступка који може довести до његове осуде. Због тога, пропуст подносиоца да допринесе убрзању поступка у кривичним стварима нема одлучујући значај приликом процене разумности дужине трајања поступка. Међутим, подносилац представке који је у бекству због вођења кривичног поступка против њега, не може се касније позвати на дужину трајања поступка у периоду када је био изван домашаја органа гоњења.

Ако подносилац представке пропусти да искористи неки процесни рок или предузме неку радњу у поступку услед чега наступи преклузија Суд ће ту околност ценити као допринос подносиоца представке на ступању повреде права на суђењу разумном року. Наравно, тај допринос може бити занемарљив као у случају *Беаумартин против Француске* (пресуда од 24. новембра 1994.) када се тај допринос огледао у продужењу поступка за девет месеци у ситуацији када је он укупно трајао преко осам година.¹⁸

2.4. Понашање судских и административних органа тужене државе

Један од критеријума за оцену дужине трајања судског поступка свакако јесте и понашање судских и административних органа тужене државе. Они су одговорни да својим поступањем омогуће да се поступак одвија без непотребног одуговлачења и пруже неуким странкама неопходну правну помоћ.

Требало би имати на уму и чињеницу да пролонгирање решавања једног спорног правног односа *ad infinitum*, у сваком случају, може подкопати поверење грађана у способност судова да деле правду, да кажњавају за почињене злочине и предупреду будуће злочине.¹⁹

Гаранција садржана у члану 6.1. Европске конвенције за заштиту људских права значи да на домаћем суду лежи посебна одговорност да осигура да сви они који имају

¹⁷ Царић С., *Op. Cit.*, стр. 88.

¹⁸ *Ibid*, стр.89

¹⁹ Van Dijk P., Van Hoof F., Van Rijn A., Zwaak L., *Theory and Practice of the European Convention on Human Rights*, Intersentia, Antwerpen-Oxford, Fourth Edition, 2006, p. 606

неку улогу у поступку учине све што могу како би се избегло било какво непотребно кашњење.

Кашњења за која су стразбуршки органи сматрали да се не могу приписати држави у грађанскоправним предметима, обухватају: одлагање поступка до доношења коначне одлуке о неком другом предмету, кашњење суда у вођењу расправе или у подношењу доказа државе, или кашњење секретаријата суда или других управних органа. У кривичним предметима, они обухватају упућивање предмета с једног на други суд, заједничке претресе против два или више оптужених, достављање судске одлуке оптуженом и одржавање расправа по жалби. У предмету *Зиммерман и Стеинер против Швајцарске*, Европски суд заузео је став да су државе „дужне да организују своје правне системе тако да судовима омогуће да поштују захтеве члана 6. став 1., укључујући ту и онај захтев који се односи на расправу у разумном року.“ У поменутом предмету, Суд је закључио да ако је разлог кашњења дугорочни заостали постао у систему државних судова онда то представља кршење гаранције разумног рока из члана 6, будући да држава није предузела одговарајуће мере за решавање тог проблема. Одговарајуће мере могу подразумевати постављање додатних судија или административног особља. Међутим, обично се не сматра да је прекршен члан 6 ако је број заосталих предмета само привремен или је до њега дошло у изузетном случају и држава је благовремено предузела све неопходне мере док се то стање не отклони.²⁰

У случају *Буцхолз против Немачке* од 6. маја 1981., Суд узима у обзир напоре домаћих органа који се суочавају с повећањем броја радних спорова, који настају у периоду економске кризе као и преоптерећењем апелационих судова за радне спорове, посебно оних у Хамбургу. Суд констатује повећање броја саветника од 1974., када почиње да расте и број спорова усред економске рецесије. Суд такође истиче да је Апелациони суд за радне спорове у Хамбургу успео да обради више предмета 1976. и 1977. него него 1974. и 1975. када опада просечно трајање поступака и уочава се да је тај суд 1996. установио још једно, шесто веће, коме је додељена готово половина случајева, који су били на чекању пред неким другим већем. Најзад, у циљу убрзања рада судова за радне спорове Влада је предложила законодавну реформу коју су парламентарне скупштине усвојиле 1979. године.²¹

²⁰ Мол Н., Харби К., Ор. cit., стр. 53

²¹ Европска комисија за ефикасност правосуђа 2006. год, Ор. cit., стр. 21

Када је реч о инстанционом суђењу, наводи се формула 3+2+1 за процену разумности рока поступања националних судова.²² Ово значи да првостепени суд би требао да донесе одлуку најкасније у року од три године од почетка суђења за другостепени суд рок је две године а трећестепени суд годину дана.

2.4.1. Препорука комитета министра Савета Европе државама чланицама о мерама за спречавање и смањење оптерећења судова

Понашање судских органа тужене државе, може бити један од четири узрока предугог трајања судских поступака. Мишљења смо да би све државе требало да обратите пажњу на решење овог проблема, јер лоше функционисање судства је показатељ лошег функционисања саме државе.

Управо на то указао је и Комитет министра 16. септембра 1986. године у складу са правилима из члана 15. (б) статута Савета Европе имајући у виду пораст броја судских предмета што свакоме може да угрози право на суђењу у разумном року према члану 6. став 1. Европске конвенције; узимајући у обзир и велики број вансудских дужности које обављају судије, а које у некима земљама имају тенденцију пораста; верујући у потребу ограничавања вансудских обавеза судија, као и смањивања сваког сувишног оптерећења судова у циљу унапређивања извршавања правде; уверени у потребу трајног обезбеђења уравнотежене расподеле предмета између судова и ангажовања запослених у судовима на најбољи могући начин; позива владе држава чланица да поред обезбеђивања неопходних средстава судовима за делотворно решавање растућих броја предмета и вансудских обавеза размотре и корисност остваривања једног или више од следећих циљева у оквиру своје правосудне политике:

I. Подстаћи, где год је то могуће, пријатељско решавање спорова, било кроз вансудско поравнање или поравнање пре или за време судског поступка: У том циљу могу се размотрити следеће мере:

A. Обезбедити, уз одговарајуће подстицаје, поступке мирног решавања спорова пре судског поступка или ван судског поступка;

B. Поверити судији, као једну од основних надлежности, обавезу да предложи пријатељско поравнање у одговарајућим случајевима на почетку или у току поступка;

²² Царић С., *Op.cit.* стр. 92

Ц. Учини обавезом адвокатске етике, односно позвати надлежне органе да утврде обавезу адвоката да потраже пријатељско поравнање са супротном страном пре покретања судског поступка, као и за време судског поступка.

II. Не повећавати, већ постепено смањивати вансудске обавезе судија, тако што ће се такве надлежности доделити другим особама или органима.

У додатку ове препоруке налазе се примери вансудских дужности, које у неким државама судије данас обављају, а којих би могли бити ослобожени, у складу са посебним околностима сваке земље.

III. Обезбедити органе ван судског система, који ће странкама стајати на располагању за решавање спорова малих вредности и у неким посебним правним областима.

IV. Предузети кораке, одговарајућим средствима и у одређеним случајевима, да се арбитража учини лакше доступном и делотворнијом заменом за судске поступке.

V. Предвидети инокосно суђење у првостепеном поступку где год је то могуће.

VI. Проверавати, у уједначеним временским интервалима, бројност и природу предмета у надлежности различитих судова, у циљу обезбеживања уједначене расподеле оптерећења.

VII. Проценити утицај правног осигурања на повећан број предмета пред судовима и преузети одговарајуће мере ако се установи да правно осигурање подстиче подношење неоснованих тужбених захтева.²³

2.5. Значај питања за подносиоца представке

Немају сва питања подједнак значај за лице чије је право повређено. Узмимо да се води поступак поводом враћања запосленог на радно место и, с друге стране, парница у којој се одлучује о поништају неког уговора (нпр. о поклону). Логичким закључивањем увидећемо које, од ова два питања, за подносиоца представке има већи значај. У конкретном примеру то је питање враћања на радно место, како би се обезбедила егзистенција лицу које води спор. Тиме се не умањује значај парнице која се води поводом поништаја уговора, али приоритет у смислу важности и начела хитности свакако има првопоменути случај.

²³ Збирка одабраних препорука Савета Европе: Препорука комитета министра државама чланицама о мерама за спречавање и смањење оптерећења судова, Београд 2004. год, стр. 56, 57

„Читањем пресуда Суда могу се уочити ситуације које у очима европских судија могу да оправдају одређену већу хитност, с тим да се из тога не може извући нека стварна хиерархија у зависности од тога да ли суд захтева „посебну хитност“ или тражи „изузетну благовременост“. Значај спора се оцењује такође и *in concreto*.“²⁴

Приоритетни случајеви односе се на:

- **Радне спорове:** Било да је реч о отпуштањима, о примању плата, или пак обављању професионалне делатности подносиоца представке, Суд сматра „да се посебна хитност намеће надлежним судовима”.

У једном спору, у вези са уговором независног архитекте и једне општине, Суд сматра, с обзиром на капиталан финансијски значај за подносиоца представке и на чињеницу да се тај значај односи на његову професионалну делатност, да судови морали да делују брже. (пресуда *Доусталу против Француске* од 23. априла 1998).

У пресуди *Леџхеле против Француске* од 8. јула 2004., Суд потврђује да се поступци „у области радних спорова који будући да се односе на питања од капиталног значаја за професионалну ситуацију подносиоца представке, морају решавати с посебном експедитивношћу“.

Европски суд за људска права се ослања и се на своје пресуде *Обермеиер против Аустрије* (28. јун 1990.), *Буџхолз против Немачке* (6. мај 1981.) и *Х. против Француске* (31. март 1992.), и инсистира на чињеници да се у конкретном случају ради о поступку у коме је подносилац представке оспоравао своје отпуштање, па је значај спора стога захтевао посебну експедитивност у поступању домаћих судова. Суд је и даље на тој позицији, подсетивши недавно да је реч о радном спору за који је неопходна посебна хитност у случају *Хусеин Ертурк против Турске*. У случају *Сартору против Француске* од 24. септембра 2009. године, Суд примећује да је, у меритуму, значаја спора велики (поништење премештаја) и да је трајање спора од више од шест година за пресуђивање таквог случаја претерано.

У приоритетне случајеве спадају још и случајеви накнада жртвама несрећних случајева, трајање затворске казне, коју издржава подносилац представке, случајеви полицијског насиља, случајеви када су у питању здравствено стање и живот подносиоца представке и, на крају случајеви у вези са стањем и способношћу лица.²⁵

У случају *Обермеиер* Суд је сматрао да поступак који траје девет година без обзира на његову релативну сложеност и чињеницу да се водио пред управним и

²⁴ Европска комисија за ефикасност правосуђа 2012. год, Op. Cit., стр. 24

²⁵ Ibid, стр. 25

судским органима не задовољава критеријуме за суђење у разумном року. Тако и у случају *Stoidis*, у радном спору који је вођен пред три судске инстанце и трајао укупно шест година и један месец, Суд је нашао да се наведени поступак не може сматрати неразумно дугим.²⁶ У радним споровима „запослени који сматра да је неправедно суспендован има важан лични интерес да одмах добије судску одлуку о законитости такве мере“.²⁷

У сваком случају у радним споровима очекује се посебна марљивост од суда, а то укључује и спорове у вези са пензијом.²⁸

2.6. Рачунање рока

Тренутак од када се рачуна почетак рока, веома је важно питање, као и његов крај. У грађанском поступку време које треба узети у обзир када се одлучује о дужини поступка нормално почиње да тече од тренутка отпочињања судског поступка у вези са решавањем спора који се тиче грађанских права и обавеза, као што је датум када подносилац представке поднесе приватну тужбу. У пресуди Коениг, који се односио на одузимање дозвола за бављење медицином, подносиоцу представке је статутом организације забрањено да се обрати надлежном суду док се не окончају извесни претходни поступци који су вођени пред управним органима. Суд је закључио да је, у смислу утврђивања разумности дужине трајања поступка, време почело да тече од датума када је подносилац представке уложио приговор на то што му је одузета дозвола, не од каснијег датума када му је коначно дозвољено да уложи жалбу суду. У кривичном поступку време тече од тренутка када надлежни орган покрене кривичну пријаву против неког лица, то је време од датума хапшења, датума када је лице о коме је реч званично обавештено да ће бити кривично гоњено или од датума када започне предистражни поступак у коме се указује да је лице осумњичено, према томе то је званично обавештење које надлежни орган даје лицу. У грађанском и кривичном поступку време тече до тренутка доношења коначне пресуде, то нормално обухвата завршетак апелационог поступка, па чак и решавање по уставној жалби тамо где се то

²⁶ *Stoidis v. Greece*, No. 46407/99, пресуда од 17. маја 2001. године

²⁷ Пресуда *Obermeier v. Austria*, No. 11761/85, пресуда од 28. јуна 1990 став 72.

²⁸ Пресуда *Borgese v. Italy*, No. 12870/87, пресуда од 26. фебруара 1992. године

Више о овим пресудама видети на сајту: [http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx# {%22documentcollectionid2%22:\[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx# {%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22]})

односи на примену члана 6. став 1., дакле тамо где сви ти ревизиони поступци могу директно утицати на исход предмета.²⁹

Грађанским стварима коначна и неопозива пресуда означава крај рока који се узима у обзир.

2.7. Накнада нематеријалне штете због повреде права на суђењу у разумном року

Нематеријална штета је правно призната повреда нематеријалног добра, са различитим појавним облицима. Досуђује се у новчаном и неновчаном облику.

„Тачније, нематеријална, неимовинска морална или идеална штета јесте штета на личним или неимовонским добрима човека као што су: живот, здравље физички и психички интегритет, слобода, част, углед достојанство, име и др. С друге стране уштрб нематеријалног добра, може имати за последицу и материјалну штету.”³⁰

„Када суд утврди прекршај конвенције или протокола уз њу, унутрашње право Високе стране уговорнице у питању омогућава само делимичну одштету суд ће, ако је потребно, пружити правично задовољење оштећеној странци.“ (члан 41 Конвенције).

„Правично задовољење је правична накнада коју може тражити сваки подносилац представке (осим ако председник већа не наложи другачије) у писаним запажањима о суштини ствари или, ако таква запажања нису поднета, у посебном писмену које се доставља најкасније два месеца после доношења одлуке о прихватљивости представке. Захтев за накнаду се доставља са свом потребном документацијом. Веће може да позове странку ако није тражила накнаду да се изјасни о захтеву за накнаду у сваком тренутку поступка. Значи, суд по конвенцији има извесну слободну оцену приликом одређивања правичне накнаде како је то изражено синтагмом „ако је потребно“. Када је реч о суђењу у разумном року, новчана накнада се неће досудити ако разумни рок није прекорачен, а то се утврђује у сваком појединачном случају. Због права на суђење у разумном року досуђује се једино накнада нематеријалне штете која представља сатисфакцију због несигурности у којој се грађанин налазио. У пракси суда ретки су случајеви у којима је суд усвајао захтев подносиоца за накнаду материјалне штете због дужине трајања поступка.”³¹ Осим Европског суда за људска права надокнаду нематеријалне штете може досудити и надлежни суд тужене државе. Да би та накнада

²⁹ Приручник за адвокате, Op.cit., стр 57

³⁰ Радишић Ј., Облигационо право, Номос, Београд 2008. године, стр. 199

³¹ Царић С., Op. Cit., стра. 99

била прихваћена и од стране Европског суда за људска права, битно је да она буде одговарајућа и да пружа довољно задовољење због повреде права на суђење у разумном року.“

Наравно повреда права на суђењу у разумном року може имати за последицу тек минималну нематеријалну штету, али било је и случајева када је она била веома велика. Приликом досуђења накнаде суд узима у обзир дужину трајања поступка, његову сложеност, бројност истакнутих повреда, важност предмета за подносиоце, понашање учесника поступка и надлежених власти, итд.³²

³²Примери судске праксе:

Мајарић против Словеније, пресуда од 8. фебруара 2006. Европски суд је подносиоцу представке доделио око 1500 евра на име нематеријалне штете сходно члану 41. Европске конвенције поступак је трајао 7. година. Подносилац представке је био лишен слободе 17. месеци.

Удељевић против Хрватске пресуда од 31. марта 2005. поступак је трајао 7. година утврђено је повреда разумног рока и подносиоцу представке је додељено 2.400 евра

Милошевић против БЈРМ грађански поступак је трајао дуже од 12. година и још није окончан у време пресуде Европског суда. Суд је утврдио повреду захтева разумног рока и подносиоцу доделио 2.000 евра на име нематеријалне штете.

Схацолас против Кипра подносиоцу представке додељено је чак 8.000 евра на име нематеријалне штете, наведено према: Царић С., *Op. Cit.*, стр.101

III ПРАВО СРБИЈЕ

Крајем 2003. године Скупштина државне заједнице Србија и Црна Гора ратификовала је Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода. Захваљујући томе наши грађани су стекли могућност да заштиту својих права остварују пред Европским судом за људска права. Једно од права чије се заштита може тражити јесте право на праведно суђење. Најзначајнији елеменат овог права јесте да суђење буде окончано у „разумном року“.

Право на правично суђење у нашем праву први пут је прокламовано Повељом о људским и мањинским правима и грађанским слободама која представља саставни део уставне Повеље државне заједнице СЦГ. Ранији југословенски уставноправни текстови нису изричито прокламовали право на правично суђење, иако су елементи тог фундаменталног људског права на индиректан начин произишавали из низа уставних одредаба. Осим тога, елементи овог људског процесног права били су нормално уобличени у низу других закона. Нови Устав Србије право на правично суђење посветио је члан 32.³³

„Свако има право да независтан и непристрастан и законом већ установљен суд, правично и у разумном року, јавно расправи и одлучи о његовим правима и обавезама, основаности сумње која је била разлог за покретања поступка као и оптужбама против њега“.

Пошто је рад посвећен праву на суђење у разумном року, са посебном пажњом на радне спорове, у Србији, од значаја су два прописа за уређење судске заштите права из радних односа: Закон о раду³⁴ и Закон о парничном поступку (ЗПП)³⁵.

Закон о раду је члану 195 став 3 предвиђао да се спор пред надлежним судом мора окончати у року од шест месеци од дана покретања спора. Али, радило се о инструкционом року те није било директне санкције за његово непоштовање. Тај члан је брисан Законом о изменама и допунама Закона о раду од 2014. године, с обзиром на то да се сматрало да је задирање једног материјалног закона у материју процесног права недопустиво. Такође, рок од шест месеци је био инструкциони, право странке на правично суђење подразумева окончање у разумном року, што зависи од конкретног

³³ Обрадовић Г., Право на суђење у разумном року у радним споровима, Приступ правосуђу (Инструменти за имплементацију Европских стандарда у правни систем РС, Ниш 2007) стр 101

³⁴ Закон о раду ("Сл. Гласник РС", бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014)

³⁵ Закон о парничном поступку ("Сл. Гласник РС, бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 - одлука УС и 55/2014)

случаја, те је овај рок био превише крут, јер поступање у хитним предметима, у које спадају и спорови из радних односа, обавезује суд да такве предмете разматра преко реда и радње предузима у што краћим временским интервалима. Овај рок није ни могао бити поштован узимајући у обзир правила контрадикторности и расправности парничног поступка, без ограничења у извођењу доказа.³⁶

Поступак у парницама из радних односа и поступак у парницама поводом колективних уговора спадају у посебне парничне поступке. У поступку у споровима из радних односа одлучује се о праву, обавези или одговорности која за радника настаје према послодавцу. Два наведена посебна парнична поступка регулисани су у трећем делу Закона о парничном поступку.

У поступку у парницама из радних односа, а нарочито приликом одређивања рокова и рочишта, суд посебно води рачуна о потреби хитног решавања радних спорова.³⁷ Прописано је начело хитности у решавању радних спорова, које је конкретизовано прописивањем краћих рокова од оних који важе у општем парничном поступку. Начело хитности долази до изражаја и приликом одређивања временског оквира за спровођење поступка, као и приликом одређивања рочишта. Суд треба да настоји да радни спор оконча на једном рочишту, или уколико то није могуће, на што мањем броју рочишта између којих размак треба да буде што краћи.

Управо због значаја које за запосленог има, радни спор се мора решити без непотребног одлагања, поштујући начело хитности поступка. Тиме се указује и на један од критеријума о којима је било речи, а тичу се повреде права на суђење у разумном року, који говори о значају питања за подносиоца представке у конкретном спору. Указивање на посебан положај запослених, као економски слабије стране и зараду која је основни извор прихода и егзистенције неминовно говори о потреби хитног решавања ових поступака.

Међутим, право на суђење у разумном року неретко се повређује управо у парницама из радних односа. Постоји мноштво одлука којима је то констатовано како пред Европским судом за људска права, тако и пред судовима у Републици Србији, те су неке од тих одлука приказане у делу „Случајеви из праксе“ овог рада. Поступак који је прописан за утврђивање повреде права на суђење у разумном року пред судовима Републике Србије, биће изложен у даљем тексту.

³⁶ Такође, и став 2 чл.195 ЗОР, прописивао је да је рок за покретање спора 90 дана од дана достављања решења или сазнања за повреду права, те је сад тај рок скраћен на 60 дана. Свакако је рок од скоро три месеца био је супротан начелу хитности судске заштите у овим споровима

³⁷ Чл. 438 ЗПП

3.1. Заштита права на суђење у разумном року

Заштита права на суђење у разумном року, након измена, Закона о уређењу судова прелази у надлежност непосредно вишег суда.³⁸ До тада се заштита овог права остваривала пред Уставним судом Србије у поступку по уставној жалби. Међутим, већ 1. јанура 2016. године на снагу ће ступити Закон о заштити права на суђење у разумном року.

3.1.1. Поступак пред Уставним судом

Приступањем Србије Савету Европе и ратификовањем Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, Уставом из 2006. године право на суђење у разумном року непосредно је уведено у уставни систем Републике Србије.

Уставом је предвиђен и механизам заштите тог права, посредством посебног правног средства, уставне жалбе, док је надлежност за поступак по уставним жалбама због повреде права на суђење у разумном року поверена Уставном суду. Тиме је први пут у Србији обезбеђена непосредна уставно судска заштита права на суђење у разумном року. Овоме је предходило доношење пресуде од стране Европског суда за људска права у Стразбуру у предмету В.А.М против Србије.³⁹ Наиме, разматрајући притужбу апликанткиње која се, поред осталог, односила и на неразумно дуго трајање парничног поступка за развод брака и вршење родитељског права, Европски суд се у поменуом предмету, први пут након приступања Србије Европској конвенцији за заштиту људских права, изјасио да у правном систему Србије грађани немају на располагању „делотвори правни лек” ради заштите права на суђењу у разумном року.

„ Када је реч о условима за изјављивање уставне жалбе због повреде права на суђењу у разумном року они су, у извасном смислу, специфични у односу на остала зајемчена права и слободе. Те специфичности произлазе како из самог предмета уставне жалбе, тако и из сврхе гаранције права на суђење у разумном року. Наиме, предмет уставне жабе због повреде права на суђење у разумном року је радња, тачније

³⁸ Закон о уређењу судова, („Сл. гласник РС”, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 - др. закон, 78/2011 - др. закон, 101/2011 и 101/2013)

³⁹ Пресуда у предмету В.А.М против Србије, од 13. марта 2007. године („Службени Гласник РС“ број 53/2007)

(не) поступање судова и других државних органа у поступцима у којима се одлучује о правима и обавезама странака, док је сврха овог права да се „заштите странке у поступку од непримерених одлагања”, као и да се „истакне” значај добијања правде без кашњења која могу угрозити ефикасност и кредибилитет.”⁴⁰

Иако се право на суђење у разумном року гарантује и окривљеном у кривичном поступку, овде ћемо обратити пажњу на радно правне спорове, па сами тим на парнични поступак.

Уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року, може изјавити свако физичко или правно лице које сматра да је појединачном радњом судова или других државних органа у поступку у ком се одлучује о његовим правима и обавезама повређено право на суђење у разумном року. У име овог лица, а на основу посебног писменог овлашћења, уставну жалбу може изјавити друго физичко лице, односно државни или други орган, надлежан за праћење и остваривање људских и мањинских права и слобода.⁴¹

У досадашњој пракси Уставног суда, уставну жалбу због повреде права на суђење у разумном року у радним споровима су претежно изјављивали тужиоци, (бивши) запослени, док се изузетно Уставном суду обраћају тужени послодавци.⁴²

У уставној жалби се морају навести: основни подаци о подносиоцу уставне жалбе, односно пуномоћнику, ако је уставна жалба изјављена преко пуномоћника; ознака појединачне радње која је предмет уставне жалбе и назив органа који је радњу извршио или пропустио да изврши; назнака људског или мањинског права или слободе зајемчене Уставом за који се тврди да је повређено са ознаком одредбе Устава којом се то право, односно слобода јемчи; конкретни уставноправни разлози жалбе и наводи у чему се састоји повреда или ускраћивање; опредељен захтев у коме Уставни суд треба да одлучи, истицање висине и основа накнаде материјалне или нематеријалне штете, када се накнада захтева; потпис подносиоца уставне жалбе, односно лица коме је издато специјално пуномоћје за подношење уставне жалбе. Када је реч о навођењу уставно правних разлога, потребно је да се у уставној жалби наведу и опишу конкретне

⁴⁰ Плавшић Н., Заштита права на суђење у разумном року пред Уставним судом са посебним освртом на радне спорове, Избор судске праксе 10/2013, стр. 6

⁴¹ Чл.83 Закона о уставном суду („Сл. гласник РС“ број 109/2007, 99/2011, 18/2013- одлука УС у 40/2015-др.зак.)

⁴² Види: Одлука Уставног суда УЖ -1804/2009 од 10. маја 2012. године на страници: www.utavni.sud.rs

радње суда или другог државног органа, а којим ће се подкрепити тврдње о повреди права на суђење у разумном року, односно о неоправдано дугом трајању поступка.⁴³

Специфичност постоји у рачунању рока за изјављивање за изјављивање уставне жалбе, где постоје два случаја: када је поступак чија се дужина оспорава завршен и када је још увек у току. У првом случају, поступак је још у току и уставна жалба се може изјавити у року од 30 дана од достављања одлуке којом се поступак окончава. Друга ситуација је када се уставна жалба користи као средство за убрзање поступка који још увек траје.

Чланом 438 Закона о парничном поступку РС предвиђено је да ће у парницама из радних односа, а нарочито приликом одређивања рокова и рочишта, суд посебно водити рачуна о потреби хитног решавања радних спорова.

Како не постоји тачно одређење разумног рока, то суд у сваком конкретном случају цени да ли је повређено ово право, а управо тада оцењује напред наведене критеријуме, који су установљени пред Европским судом за људска права (сложеност конкретног случаја, понашање подносиоца представке, понашање судских и административних органа тужене државе и значај питања за подносиоца представке), као и околности конкретног случаја и укупно трајање поступка.

Према пракси Уставног суда Србије, рок у радним споровима почиње да тече даном подношења тужбе надлежном суду, а да се окончава одлуком о ревизији, уколико је ревизија дозвољена, односно поступком по жалби, уколико ревизија није дозвољена.

Такође, у досадашњој пракси, Уставни суд Србије је без изузетка оцењивао да су предмети радних спорова од изузетног значаја за подносиоце. Оваква пракса Уставног суда је у сагласности са праксом Европског суда који је више пута нагласио да се „у радним споровима очекује посебна марљивост суда”.⁴⁴

Ако Уставни суд нађе да је поступак предуго трајао, усвојиће уставну жалбу и утврдити повреду права на суђење у разумном року, односно, ако поступак још увек траје одредити начин отклањања последица, налогом суду да предузме мере за убрзање поступка. У супротном, одбиће уставну жалбу.

Када одлучује о накнади нематеријалне штете, Уставни суд Србије има у виду постојећу праксу Европског суда за људска права у сличним случајевима, економске и

⁴³ Чл. 85. Закона о уставном суду

⁴⁴ Плавшић Н., Ор. Cit. стр. 8

социјалне прилике у Републици Србији, као и саму суштину накнаде нематеријалне штете којом се оштећеном подносиоцу пружа одговарајуће задовољење.⁴⁵

Законом о уређењу судова прописано је да: странка у судском поступку која сматра да јој је повређено право на суђење у разумном року, може непосредно вишем суду поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Захтевом из става 1. овог члана може се тражити и накнада за повреду права на суђење у разумном року. Ако се захтев односи на поступак који је у току пред Привредним апелационим судом, Прекршајним апелационим судом или Управним судом, о захтеву одлучује Врховни касациони суд. Поступак одлучивања о захтеву из става 1. овог члана је хитан.⁴⁶

Члановима 8а и 8б Закона о уређењу судова прописан је поступак доношења одлуке по захтеву за заштиту права на суђење у разумном року.

Тако, ако непосредно виши суд утврди да је захтев подносиоца основан, може одредити примерену накнаду за повреду права на суђење у разумном року и одредити рок у коме ће нижи суд окончати поступак у коме је учињена повреда права на суђење у разумном року. Накнада из става 1. овог члана исплатиће се из буџетских средстава Републике Србије опредељених за рад судова у року од три месеца од дана подношења захтева странке за исплату. Против решења о захтеву за заштиту права на суђење у разумном року може се поднети жалба Врховном касационом суду у року од 15 дана.

На поступак за заштиту права на суђење у разумном року и накнаде за повреду права на суђење у разумном року сходно се примењују одредбе закона којим се уређује ванпарнични поступак.

Ово је свакако допринело растерећењу Уставног суда и омогућило да непосредно виши суд ефикасније и брже одлучи о повреди овог права.

Како овим законом нису детаљно обрађена сва питања која се тичу самог поступка, аутор је узео у обзир ставове грађанског и кривичног одељења Врховног Касационог суда Србије (утврђени на седницама одељења одржаним 13.05.2014. и 20.05.2014. године):

1. Поступак за заштиту права на суђење у разумном року је једностраначки.
2. Странка у тзв. „живом предмету“ може истаћи два захтева: Први је захтев за убрзање поступка; и други за примерену накнаду (нематеријална штета у новцу или други вид сатисфакције који може бити усвојен ако је захтев за убрзање основан).

⁴⁵Ibid, стр. 9

⁴⁶ Чл. 8 а Закона о уређењу судова

3. У погледу активне легитимације раздвајају се правна лица која и поред успеха у погледу првог захтева не могу остварити право на накнаду (држава, покрајина, локална самоуправа, јавна предузећа, државна предузећа, друштвена предузећа).
4. Пред судом првостепене заштите права на суђење у разумном року рочиште се не одржава.
5. У првом степену суди појединац. Врховни касациони суд суди у зборном саставу
6. Одлука мора бити образложена.
7. Све одлуке у овом поступку се доносе у облику решења.
8. Поступак је хитан. Не примењују се правила о застоју, прекиду, упућивању на парницу.
9. На захтев за заштиту права на суђење у разумном року, одлуку и жалбу, такса се не плаћа ако се само захтева одређивање разумног рока за завршавање предмета. Ако се одвојено или заједно са првим захтевом тражи и накнада нематеријалне штете у новцу (примерене накнаде) такса се плаћа у складу са правилима Закона о судским таксама (зависи од новчане висине захтева).
10. Имајући у виду да се захтев за убрзање поступка (контролни захтев) сматра притужбом и да одлука има карактер акта судске управе, и из практичних разлога жалба на одређивање рока ради завршетка предмета не задржава извршење решења. У погледу одређивања примерене накнаде жалба има суспензивно дејство.
11. У случају успеха у поступку, странка има право на накнаду трошкова у складу са правилима о накнади трошкова поступка
12. Рок из члана 8б. Закона (три месеца) представља парнициони рок и тече од дана подношења захтева странке за исплату на основу правноснажне и извршне судске одлуке.
13. У случају када се захтева примерена новчана накнада због кршења права на суђење у разумном року, суд је овлашћен да као сатисфакцију, уместо досуђивања новчане накнаде утврди да је дошло до повреде права на суђење у разумном року и објави одлуку на сајту Врховног касационог суда (пракса ЕСЈП и Уставног суда Србије).
14. Под појмом „непосредно виши суд“ подразумева се суд из члана 15. став 3. у вези чл. 23. и 24. Закона о уређењу судова – стварна надлежност вишег и апелационог суда.
15. У кривичним предметима активно легитимисани за подношење захтева за заштиту права на суђење у разумном року су: приватни тужилац, оштећени као

супсидијарни тужилац и окривљени, као и оштећени, уколико је у току поступка истакао имовинско-правни захтев.⁴⁷

Посебну новину још представља одредба чл. 6 став 2. Закона о судијама⁴⁸ која гласи:

„Ако је Република Србија на основу правноснажне судске одлуке, односно поравнања закљученог пред судом или другим надлежним органом, исплатила штету из става 1. овог члана, може тражити од судије накнаду исплаћеног износа, ако је штета проузрокована намерно”.

Ако је одлуком Уставног суда, Европског суда за људска права или другог међународног суда, утврђено да су у току судског поступка кршена људска права и основне слободе и да је пресуда заснована на таквом кршењу или да је пресуда изостала због кршења права на суђење у разумном року, Република Србија може тражити од судије накнаду исплаћеног износа, ако је штета учињена намерно.

На захтев министра надлежног за правосуђе, Републички јавни правобранилац је дужан да покрене парнични поступак пред надлежним судом за накнаду исплаћеног износа из ст. 2. и 3. овог члана, по претходно прибављеном мишљењу Високог савета судства. Високи савет судства даје мишљење у року од 30 дана.”⁴⁹

3.2. Закон о заштити права на суђење у разумном року (ЗОЗПСРР)

Дана 7.5.2015. године Народна скупштина Србије усвојила је Закон о заштити права на суђење у разумном року. Даном ступања на снагу овог закона престају да важе:

- 1) одредбе чл. 8а – 8в Закона о уређењу;
- 2) одредба члана 82. став 2. Закона о Уставном суду

Овај закон ступа на снагу 1. јануара 2016. године.⁵⁰

Разлог због кога се приступило доношењу новог и првог Закона о заштити права на суђење у разумном року у Републици Србији, свакако је смањење притужби пред

⁴⁷ Председник Грађанског одељења судија П. Трифуновић, председник Кривичног одељења судија Б. Цветковић, Суђење у разумном року, Ставови грађанског и кривичног одељења Врховног Касационог суда, утврђени на седницама дана 13.5. и 20.05 2014. године

⁴⁸ Закон о судијама, "Сл. гласник РС", бр. 116/2008, 58/2009 - одлука УС, 104/2009, 101/2010, 8/2012 - одлука УС, 121/2012, 124/2012 - одлука УС, 101/2013, 111/2014 - одлука УС, 117/2014, 40/2015 и 63/2015 - одлука УС

⁴⁹ Чл. 6. Закона о судијама

⁵⁰ Чл.36. и 37. Предлог Закона о заштити права на суђење у разумном року

Европским судом за људска права, које се подносе против државе, због повреде овог права, и смањили трошкови које је Република Србија имала у ранијем периоду. Од 2016. године, уколико се утврди постојање повреде овог права, накнада ће се исплаћивати из буџетских средстава Србије одређених за рад судова, што значи да ће судови морати више пажње да поведу о разумним роковима, јер ће то утицати на њихове личне дохотке.

Овом законом је прописана висина накнаде нематеријалне штете изазване повредом права на суђење у разумном року, односно прекомерном дужином трајања судског поступка. Новчано обештећење ће се признавати у распону од 300,00 до 3.000,00 евра, по једном предмету, у динарској противредности (чл.30 ст.1).⁵¹

Тако је Законом прописано правично задовољење странке којим се надокнађује неимовинска штета изазвана повредом права на суђење у разумном року. Одговорност Републике Србије, како за имовинску тако и за неимовинску штету је објективна, тј. без обзира на кривицу. Закон посебно не уређује обештећење за имовинску штету, већ упућује на Закон о облигационим односима.

За одлучивање о захтеву за надокнаду нематеријалне штете надлежни су Правобранилаштво и основни судови у првом, а виши судови у другом степену. Ово је из разлога што је чл.24 и чл. 25 Закона предвиђена могућност да се странка најпре обрати Правобранилаштву и покуша да са њим постигне поравњање како би се предупредио будући спор и странка на лакши начин обештетила. Међутим то није обавеза странке, те суд не одбацује тужбу за новчано обештећење ако странка предходно није покушала поравњање.

Постоје две врсте правних средстава у Закону: 1. средства која теже убрзању поступка (приговор и жалба) и 2. захтев за правично задовољење⁵²

⁵¹ Начин одређивања надокнаде је следећи: Висина обештећења одређена је према пракси Уставног суда који је у поступку по уставним жалбама досуђивао новчану накнаду нематеријалне штете. Посреди је износ који се, у погледу минимума и максимума, креће у границама просека праксе Уставног суда. Осим тога, вођено је рачуна и у економским приликама у Србији. Просечна нето месечна зарада 2014. у - 21 - Републици Србији износила је: у јануару – 37.966,00 динара, у фебруару 44.057,00 динара, у марту 43.452,00 динара, у априлу 45.847,00 динара, у мају 44.184,00 динара, у јуну 44.883,00 динара, у јулу 45.216,00 динара, у августу 45.610,00 динара, у септембру 43.975,00 динара, у октобру 44.938,00 динара, у новембру 44.206,00 динара и у децембру 49.970,00 динара. Просечна нето зарада за 2014. била је 44.608,00 динара што, према курсу од 119,00 динара за евро, износи просечно 374,85 евра. Произлази да максимум накнаде од 3.000,00 евра на дан 1. јануара 2015. представља незнатно више од осам просечних месечних нето зарада у Републици Србији за 2014. годину., Види: Предлог ЗЗПСПР, образложење, стр. 21

⁵² ЗОМРРС, чл.1 ст.3.

Циљ приговора и жалбе, јесте, да се судски поступак убрза. Када надлежни председник суда утврди постојање повреде овог права, странци се досуђује правично задовољење о коме је већ говорено.

О основаности приговора и жалбе одлучују председници судова.⁵³ Приговор се подноси у писменом облику суду у коме се налази предмет, и то је “ суд који води поступак”.

Без обзира што је пред првостепеним судом поступак трајао предуго, надлежан суд ће бити инстанциони суд уколико се предмет у тренутку подношења приговора налази код њега. Судство се посматра као јединствени систем.

Председник суда који усвоји приговор утврђује повреду права на суђење у разумном року и наводи разлоге и неправилности које су учињене у поступку, те налаже судији који води поступак, да предузме мере којима ће се делотворно убрзати поступак. Наравно те мере несмеју да задиру у независност и самосталност судија, нити да утичу на начело утврђивања истине и друга важна начела самог поступка.

Изостанак налога за предузимање делотворних процесних радњи против приговора који је усвојен јесте жалбени разлог. О приговору се одлучује у року од два месеца и према чл.14 новог Закона о праву на суђење у разумном року странка има право на жалбу против решења председника суда у три случаја: прво када је приговор одбијен или када председник суда не одлучи о приговору у року од два месеца од пријема приговора, али и када је председник суда усвојио приговор, што је врло специфично решење закона. О жалби решава председник непосредно вишег суда и против његовог решења није дозвољена жалба.

Позитивно ћемо схватити тенденцију законодавца да у правни систем Републике Србије унесе ефикасан механизам заштите овог права, јер је тешко говорити о поштовању права на судску заштиту ако поступци трају предуго, ако се толерише неажурност странака, али и ако се остварење права не гарантује процесним законима који омогућавају делотворан и брз поступак.

Дакле, као што смо већ напоменули раније, изузев уставне жалбе у Р. Србији до 2013. године право на суђење у разумном року било је слабо заштићено, то се препуштало судској и правосудној управи и њиховој дискреционој оцени, а и сам поступак је био уређен са свега неколико норми у Закону о уређењу судова и Закону о

⁵³ чл.7 ст.2 и чл.16 ст.2 ЗОЗПСРР

судијама. У Црној Гори је још 2007. године донет Закон о заштити права на суђење у разумном року.

С обзиром да Закон још увек није ступио на снагу, време ће показати да ли је његово доношење добро и ефикасно решење. Он је међутим донет сходно пракси Европског суда за љуска права, поштоване су процедуре и критеријуми којима се суд користи, пре свега услови који се тичу оцене дужине трајања поступка, четири критеријумума (сложеност конкретног случаја, понашање подносиоца преставке, понашање судских и административних органа тужене државе и значај питања за подносиоца преставке).

За спровођење овог закона као и за извршавање пресуда Европског суда за људска права, планирана су средства из буџета Републике Србије, у укупном износу од 1.140.101.000 динара за 2016. годину и 1.149.131.000 динара за 2017. годину.⁵⁴

3.3. Тренутно стање у Републици Србији

У Републици Србији било је , пред основним судовима , на крају 2011. године 42.444 нерешена предмета спорова из области рада, у којима се унајвећем броју случајева примењује Закон о раду. У 2012. години поступало је у овим предметима 282 судија, примљено је 39.894 предмета, решено је 42.554, а остало нерешено 39. 784 предмета.⁵⁵

У 2013. години спорови из области рада судило је у основним судовима 345 судија, примљено је 43. 597 предмета, решено је 31. 405, а остало нерешено 39. 606 предмета, од чега је у 10.140 предмета поступак трајао преко две године, рачунајући од дана подношења иницијалног акта.⁵⁶

Пред Вишим судовима било је решено на почетку 2013. године 1.767 „ГЖ 1” предмета из области рада, примљено је 2. 860, а решено 3. 280 предмета. Остало је нерешено 1.347 предмета, од чега је 894 предмета у којима поступак траје преко две године од подношења иницијалног акта, а поступало је 83 судије.

⁵⁴ Види: Предлог ЗОЗПСРР, образложење, стр.33

⁵⁵ Андрејевић С, Шта ваља мењати у прописима о решавању спорова из области рада, Криза и обнова радног законодавства, Глосаријум, Београд 2014, стр.162

⁵⁶ Ibid

У апелационим било је на крају 2012. године нерешено 6.054 предмета, од чега је у 4.381. предмету поступак трајао преко две године, рачунајући од подношења иницијалног акта.⁵⁷

У 2013. години у апелационим судовима поступало је у овој материји 48 дудија, примљено је 18.889 предмета, решено је 17.452, а остало нерешено 7.491 предмет, од чега поступак у 5.398 предмета, већ траје дуже од две године, рачунајући од дана подношења иницијалног акта.

У Врховном Касационом суду, у предметима спорова из радних односа поступало је у 2012. години 12 судија. Из 2011. године пренета су 583 нерешена предмета, у 2012. години примљен је 1.161 предмет, решен је 1.131, а остало је нерешено 613 предмета, од чега у 572 предмета поступак траје преко две године, рачунајући од подношења иницијалног акта. У Врховном Касационом суду примљено је 1.462 нова предмета из области рада, решено је 1.537, а остало нерешено 627 предмета, од чега је у 566 предмета поступак траје преко две године, рачунајући од подношења иницијалног акта. У овој материји у 2013. години поступало је 11 судија.⁵⁸

3.4. Радноправни спорови

Радни спорови се по странкама у поступку деле на индивидуалне и колективне радне спорове.

Индивидуални радни спор настаје између појединог радника и послодавца поводом остваривања или заштите индивидуалног, појединачног права, интереса, односно обавезе из радног односа. Колективни радни спор настаје између радног колектива, групе радника или радничке организације (синдиката) и организација послодаваца, односно послодаваца, поводом остваривања, односно повреде општих колективних права и интереса по основу рада или у вези са радом.⁵⁹

По мишљењу неких аутора, радно право је грана у којој је веома раширена пракса прибегивања алтернативним методама решавања колективних радних спорова, тако да овде судови, немају главну улогу. Отуда, улога суда је маргинална услед примене начела супсидијарности, али и од суштиског значаја⁶⁰

⁵⁷ Ibid

⁵⁸ Ibid

⁵⁹ Јовановић П., Радно право, Правни факултет-Нови сад 2012, стр. 344 и 369

⁶⁰ М. Rigaux, L' intervention du juge dans les conflits du travail: marginale mais essentielle, Conciliation, mediation, arbitrage, sous la direction de M. Rigaux, P. Humblet, Bruyant, Bruxelles, 2011, стр. 77-87

Јовановић указује на то да постоји разлика између појма „радни спор” и појма „спор из радног односа”, јер је „спор из радног односа” шири појам. Он обухвата поред радног спора који покреће запослени и спор по тужби послодавца против запосленог.

Ивошевић, такође сматра да све спорове из радног односа треба решавати у парници за коју важе посебна (а не општа) правила поступка, предвиђена Законом о парничном поступку, с циљем да поступак спора учине бржим и ефикаснијим.⁶¹

Мишљења смо, да би било корисно отворити питање постојања потребе за посебним и специјализованим радним судовима (трибуналима) у Србији, као и значај истих за суђење у разумном року.

Једно од начела које је садржајно прешло у општа права човека јесте и право на рад.⁶²

Право на рад је гарантовано чланом 60 Устава Републике Србије, који казује да свако има право на слободан избор рада, да су свима под једнаким условима, доступна сва радна места.

Закон о раду је матични закон Србије у области радних односа. Ниме су, поред осталог, прописана основана права и обавезе запосленог. Уколико дође до повреде одређеног права, против решења којим је повређено право запосленог или кад је запослени сазнао за повреду права, он или односно представник синдиката чији је запослени члан, ако га запослени овласти, може да покрене спор пред надлежним судом. Рок за покретање спора јесте 60 дана од дана достављања решења, односно сазнања за повреду права.⁶³

Са реформом правосуђа започетом 1.1.2010. године у Републици Србији усвојен је већи број закона са циљем да се постигне већа ефикасност, односно убрзање судских поступака и остваривање права на суђење у разумном року.⁶⁴

Један од најважнијих закона донет у том циљу је Закон о парничном поступку, који уводи законске преклузије у прилог суђења у разумном року. Тако, уколико је тужени у парницама из радних односа пасиван и изостане са рочишта, према чл. 440 ст.2 ЗПП-а, суд ће одржати рочиште и одлучити на основу чињеничног стања. Прописана је и надлежност суда (стварна и месна) према Закону о уређењу судова и Закону о парничном поступку.

⁶¹ Ивошевић З., Радно право, „Слушбени гласник“ ,Београд, 2007, стр. 284

⁶² Брајић В., Право на рад, Анали Правног факултета у Београду, Београд, 1972, стр.6

⁶³ чл. 195. Закона о раду

⁶⁴ Живановић Б., Спорови из радних односа у поступку по жалби, Криза и обнова радног законодавства Глосаријум, Београд 2012. год, стр. 84

Према Закону о уређењу судова, стварно надлежни суд за индивидуалне радне спорове је суд опште надлежности (не постоје специјализовани судови за радне спорове-иначе присутни у упоредном праву). У другом степену суди апелациони суд. О вандредним правним лековима одлучује Врховни касациони суд. Ревизија је дозвољена у парницама о споровима о заснивању, постојању и престанку радног односа и у парницама поводом колективни уговора, према чл. 441 и чл. 447 ЗПП-а.

Када говоримо о месној надлежности суда у радним споровима, ако је у спору из радног односа тужилац запослени, за суђење је, поред суда који је опште месно надлежан за туженог, надлежан и суд на чијем се подручју рад обавља или се обављао. (чл. 60 ЗПП).

У решавању проблема везаних за суђење у разумном року, нарочито у контексту радних спорова, могу да помогну и Закон о мирном решавању радних спорова 2009.⁶⁵, као и Закон о посредовању медијацији из 2010. који регулише мирно решавање и других врста спорова.⁶⁶

Овим законом уређују се начин и поступак мирног решавања колективних и индивидуалних радних спорова, избор, права и обавезе миритеља и арбитра и друга питања од значаја за мирно решавање радних спорова. Поступак мирног решавања радних спорова покреће се и води у складу са овим законом, ако о истом спору није одлучено у складу са прописима о раду.⁶⁷

Поступак је добровољан (тражи се сагласност друге стране) и бесплатан, а завршава се у року од 30 дана од дана одређивања арбитра. О предмету спора одлучује арбитар који није запослен у Агенцији за мирно решавање радних спорова, већ га стране бирају споразумом са листе арбитра. Решење арбитра је коначно, правноснажно и извршно и у потпуности замењује судску пресуду, те се не сме водити судски спор по истом предмету спора.

Полазећи од чињенице да је арбитража својеврсни вид квазисудског решавања спора у коме арбитар, након спровођења доказног поступка, доноси решење које је правноснажно и извршно, обавезује обе стране, а не постоји могућност правног лека, односно жалбе, било би добро увести двостепеност, као гарант правне сигурности и поштовања уставног права на жалбу. Ово је можда основни недостатак, те Усвајањем

⁶⁵ Закон о мирном решавању радних спорова, "Сл. гласник РС", бр. 125/2004 и 104/2009

⁶⁶ Људска права у Србији, Београдски центар за људска права, 2012 година, стр. 161

⁶⁷ Чл. 1 и 2 ЗМРРС

Закона о мирном решавању радних спорова Србија је испунила међународне стандарде, али овај начин решавања радних спорова није заживео.⁶⁸

У низу случајева Европски суд за људска права је био у прилици да се изјасни о природи спорова који настају у односима државе и запослених у државној служби. Став Суда је да поступци у којима се решавају спорови везани за ангажовање, унапређење и прекид рада у државној служби нису обухваћени гаранцијама из чл. 6 став 1 Конвенције јер се ради о споровима везаним за односе јавноправног карактера. Међутим, по схватању Суда, спорови везани за остварење имовинскоправних захтева према држави, као што су право на исплату пензије и право на исплату зараде, чији је основ рад у државној служби, не спадају у ову категорију спорова јер се ради о новчаној обавези државе коју она има.⁶⁹

За ово питање врло је значајна пресуда *Пелегрин против Француске* (8. децембар 1999). Европски суд за људска права 2007. године изменио је своју дотадашњу праксу, у погледу питања применљивости чл. 6 став 1 Конвенције на службеничке спорове које државни службеници покрећу против државе. Наиме, према новом приступу, службеницима је дозвољено да се обраћају Европском суду за људска права, осим уколико су им та права ускраћена из разлога државног интереса. Да би ускраћење ових права било оправдано, није довољно да држава утврди да дотични службеник има јавна овлашћења, већ и да је предмет спора уско повезан са вршењем тих овлашћења. Према томе, у пракси постоји претпоставка да се чл. 6 Конвенције увек примењује, а на туженој држави је да докаже да службеник нема право приступа суду према домаћем праву или да је искључење права из чл. 6 оправдано. Стога, не може постојати оправдање за искључења примене одредбе чл.6 Конвенције у случају радних спорова који се односе на плате, додатке на плату, престанак радног односа итд, па тако они сада потпадају под надлежност Европског суда за људска права.⁷⁰

Међутим, иако у поступку у парницама из радних односа и поводом колективних уговора суд има посебну обавезу да обраћа пажњу на потребу хитног решавања радних спорова, нарочито приликом одређивања рокова и рочишта, пред судовима обухваћеним истраживањем које је наведено у публикацији београдског центра за

⁶⁸Имајући у виду чињеницу да расте број радних спорова који се решавају пред судовима опште надлежности, као и дужину трајања тих поступака (дуже од три године), унапређење алтернативних метода решавања дало би огроман допринос поштовању људских права, принципа владавине права и правне државе. Види више: http://www.danas.rs/dodaci/biznis/alternativne_metode_skracuju_postupak.27.html?news_id=291404

⁶⁹Петрушић Н., *Ор. Cit.*, стр. 208-209

⁷⁰Влатковић М., Брковић Р., Урдаревић Б, *Службеничко право*, Београд 2013. године, стр. 35

људска права⁷¹, забележено је 42 радна спора старија од 10 година, а највише их је пред Првим основним судом у Београду – 36.⁷²

3.5. Радни судови као могуће решење

Имајући у виду чињеницу да код нас нема посебних судова за радне спорове, твз. радних судова, обратићемо пажњу на њихове карактеристике како бисмо размотрили могућност њиховог увођења у правни систем Републике Србије, са циљем убрзања судских поступака у овој материји.

„У индустријски развијеним и тржишно орјентисаним државама, радни судови и сличне институције су значајни органи за решавање радних спорова. Последњих година XX века постало је све јасније да у земљама, у којима се радни спорови решавају пред редовним судовима, постоји озбиљан заостатак у решавању ових спорова. Он је изражен или дужином трајања поступка или доношењем неадекватних одлука које не помирују интересе страна у спору.

Ипак, чини се да иницијатива за увођење радних судова у земљама које имају ове судове потиче махом из академских кругова, а врло ретко од судија. Зато што и даље постоји веровање међу судијама да је било који судија квалификован да реши било који законски спор.“⁷³

Радни судови се разликују међу собом у многим земљама тржишне економије. Разлике постоје нарочито у погледу њихове: компетенције (типу случајева над којима имају надлежност), композиције (да ли су организовани као трипартитни, бипартитни или унипартитни), избора судија непрофесионалаца код трипартитних судова и многим другим карактеристикама.

Више врста судова судило је радне спорове у бившој Југославији. Овакав систем је био компликован и неефикасан, а радници су имали великих проблема при утврђивању надлежног суда јер су радне спорове решавали судови добрих људи, редовни судови, трговачки судови, рударски судови, новинарски судови, судови радничког осигурања, судови пензиског осигурања, обртни суд у Љубљани и још неке врсте изабраних судова предвиђене појединим уредбама, као на пример изабрани судови при занатским удружењима и рударским задругама.⁷⁴

⁷¹ Људска права у Србији, Београдски центар за људска права, 2012. година, стр. 161

⁷² Ibid

⁷³ Брковић Р., Радни суд, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2003 год., стр. 81

⁷⁴ Ibidem, стр. 83

У Србији је надлежност за решавање како индивидуалних, тако и колективних радних спорова поверена судовима опште надлежности. Основни суд је надлежан као првостепени за решавање индивидуалних радних спорова, док је апелациони другостепени. Што се тиче колективних радних спорова, Законом о урђењу судова је предвиђено да је виши суд надлежан за суђење у првом степену, те одељење за радне спорове решава спорове поводом колективног уговора о раду (ако спор није решен пред арбитражом), поводом штрајка, мобинга, итд. Другостепени суд је апелациони, а Врховни касациони суд одлучује по вандредним правним средствима.

Радни суд је надлежан за решавање правних радних спорова, док су за решавање интересних колективних радних спорова предвиђени алтернативни поступци и методи деловања.

Наша пажња ће даље бити усмерена на четири система заштите права из радних односа, по угледу на које су се формирали остали системи. То су Фрацунски, Немачки, Британски и Шведски.

Француска- Карактеристика овог система је бипартизам чији је главни заговорник синдикат који сматра да су праведни људи компетентнији за решавање индустријских конфликта у односу на професионалне судије.

У француском систему предвиђено је да веће добрих људи буде организовано кроз секције, а ако секција има више од 16 чланова може се из разлога практичне природе образовати једно или више одељења, при чему свака секција или одељење (ако је образовано) мора да конституише два бироа: биро за мирење и биро за суђење. Према Буленовом закону (Лои Булен) из 1979. године са изменама и допунама из 1982. године, образује се пет секција и то за: индустрију, трговину, пољопривреду, менаџмент и професионално особље и друге делатности. Свака секција има најмање осам чланова, по једнак број представника радника и представника послодаваца. Чланови суда између себе, тајним гласањем, уз принцип апсолутне већине присутних, бирају председника и подпредседника, при чему за време трајања дужности они немају преовладђујући глас приликом доносења одлуке.

„**Међутим**, и поред наведених предности, овај систем има одређене слабости. Због тога се често покушава да се веће добрих људи организује применом начела трипартизма уз уводђење професионалног судије. Ипак, због снажног супротстављања

синдиката и удружења послодаваца није се могла спровести, ни у најмањој мери, професионализација већа добрих људи."⁷⁵

Други систем радног судства поверен је апелационим судовима. Они су надлежни да преиначе или пониште одлуку првостепеног суда. При апелационом суду постоји више већа која су надлежна за одређену друштвену област. Већа су, за разлику од првостепеног суда, састављена од професионалних судија.

Веће добрих људи је искључиво надлежно за решавање индивидуалних радних спорова, а не за колективне радне спорове. Међутим, практично је могуће да се надлежност већа прошири и на решавање правних колективних радних спорова.⁷⁶

У Француској је веће добрих људи искључиво надлежно (што значи да се ни колективним уговором о раду не може предвидети надлежност других институција) за решавање индивидуалних радних спорова, а не и за решавање колективних радних спорова. Уколико је у питању индивидуални радни спор чији износ није прелазео 12.000 франака (пре преласка на евро), веће је одлучивало у првој и коначној инстанци, док у погледу спорова више вредности, жалба се може поднети апелационом суду (у оквиру кога се формира и социјално одељење) као другостепеном суду. Ипак, до проширења надлежности већа добрих људи на решавање (правних) колективних радних спорова може доћи једним „заобилазним“ путем – поделом колективног радног спора на читав низ индивидуалних радних спорова, ако је то могуће.

Иначе, надлежност по тужби за тумачење и извршење колективног уговора о раду непосредно је дата високом трибуналу, а не већу добрих људи.⁷⁷

Немачка- У Немачкој радни судови имају велику надлежност. Извршена је специјализација радних судова. Већа су састављена по принципу трипартизма, од једног професионалног судије и два члана судија поротника. Радни судови у Немачкој су надлежни за решавање свих радних спорова, уз изузетк судова из области социјалног осигурања, који решава специјализовани судски форум. Професор Р. Брковић је мишљења да је овај концепт и идеја радног судства, најбољи модел за Србију.

У Немачкој су судови организовани као : првостепени радни суд, покрајински или апелациони и Савезни радни суд.

⁷⁵ Брковић Р, Оп.Cit., стр. 87.

⁷⁶ Ibid стр. 88

⁷⁷ Лубарда Б., Радно право, Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу, Београд, 2012, стр. 974

Судови за радне спрове су искључиво надлежни за грађанске правне спорове између радника и послодавца, у вези са постојањем или непостојањем радног односа, у вези са радном књижицом, затим грађанске правне спорове између радника или њихових наследника и послодаваца о захтевима који су у правној или непосредној економској вези са радним односом, итд.

Значајна карактеристика поступка пред радним судом је и бесплатност. Наиме, тужилац и тужени су ослобођени од таксе и других трошкова у вези са суђењем.

Статистика је показала да се преко 50% радних спорова у Немачкој, оконча мирењем, што је довољан разлог за формирање специјализованих судова и у другим земљама.

Премда је број случајева решавања индивидуалних радних спорова од стране радних судова далеко већи од броја случајева решавања колективних радних спорова, у Немачкој теорији се сматра да је надлежност радних судова, (а посебно Савезног суда) при решавању колективних радних спорова још значајнија, с обзиром на то да су њихове одлуке имале стваралачку улогу и значај у изградњи и развоју плуралистичких индустријских односа.

Специфично овлашћење радног суда везује се за решавање колективних радних спорова, односно за право на издавање привремене забране индустријске акције (штрајка или локаута), ако суд процени да би прибегавње индустриској акцији могло изазвати „ несразмерну штету”.⁷⁸

Велика Британија- До формирања специјализованог радног судства је дошло под утицајем Немачке и Француске. У састав већа индустријских трибунала улазе професионалне судије и представници послодаваца и запослених.

Индустријски трибунали су двостепени. Искључиво су надлежни и специјализовани за решавање индивидуалних радних спорова , у вези са незаконитим отказом, зараде, дискриминацију и др.

Када је реч о колективним радним споровима у британском праву није предвиђена надлежност индустријских трибунала већ Службе за саветовање, мирење и арбитражу (АЦАС-а).

Шведска- У Шведској, правило је да веће радног суда броји седам чланова који представљају струку, професионализам, непристрасност и социјалне партнере.

⁷⁸ Ibid, стр. 973

У Шведском праву радни суд је у првом степену (поред индивидуалних) надлежан за решавање колективних радних спорова који се тичу односа између странака колективног уговора у вези са накнадом штете због незаконите индустријске акције. Радни суд је првостепени суд за решавање индивидуалних радних спорова у вези са условима рада радника, члана синдиката који је закључио колективни уговор, док у погледу услова рада других (синдикално неорганизованих) радника, у првом степену су надлежни обласни судови (опште надлежности). У погледу ових других, радни суд се јавља као другостепени, када одлучује по жалби радника (који није члан синдиката) против пресуде обласног суда.⁷⁹

⁷⁹ Ibid, стр. 973

IV СЛУЧАЈЕВИ ИЗ ПРАКСЕ

4.1. Случајеви из праксе Европског суда за људска права

Приоритетни случајеви, који оправдавају већу хитност пред Европским судом за људска права свакако се односе на радне спорове.

У пресуди *Лецхеле против Француске* од 8. јуна 2004. године, Суд потврђује да се „поступци у области радних спорова који, будући да се односе на питања од капиталног значаја за професионалну ситуацију подносиоца представке, морају решавати са посебном експедитивношћу“.

У случају *Сарторз против Француске* од 24. 9.2009 године, Суд примећује да је, у меритуму, значај спора велики (поништење премештаја) и да је трајање спора од више од шест година за пресуђивање таквог случаја претерано.⁸⁰

У области радних спорова за које се захтева посебна експедитивност, Италија је спровела реформу усвајајући хитне мере у тој области да би се убрзао поступак суђења.

Тако пресуда *Руотоло против Италије* од 27. фебруара 1992: утврђено кршење чл.6 ст.1 Европске конвенције за заштиту људских права, због трајања поступка једанаест година и седам месеци, у три степена суђења, а потом враћање на поновно суђење по решењу касационог суда: предуга расправа у апелацији, (7 и по месеци);

Пресуда *Фрудлендер против Француске*, од 27. јуна 2000. године, по једном управном поступку у радном спору између једног управног органа и једног уговорног службеника (применљивост члана 6.1 на тај тип предмета и кршење због трајања поступка 9 година и 8 месеци, од чега 6 година пред Државним саветом): с обзиром да радни спорови налажу по својој природи брзо одлучивање, имајући у виду значај спора за заинтересовано лице које због отпуштања губи средства за живот.

У пресуди *Калфон против Француске* од 29. октобра 2009: истакнуто је да је велика брзина посебно неопходна у области спорова везаних за радно место, који по својој природи налажу брзо одлучивање с обзиром на значај поступка за заинтересовано лице, његов професионални и породични живот, као и за његову професионалну каријеру.⁸¹

⁸⁰ Европска комисија за ефикасност правосуђа 2011. година, Op. Cit ,стр. 24

⁸¹ Ibidem стр. 79

Када говоримо о Србији, вратићемо се корак уназад, и цитирати део судске одлуке Врховног суда Србије која потиче још из 1992. године.

„Радник не може тражити судску заштиту права пред надлежним судом, ако предходно није тражио заштиту права пред надлежним органом у својој радној средини. Ово правило, изражено у чл. 83 ст.2 Закона о основним правима из радног односа, односно, чл.97 ст.2 Закона о радним односима., у ствари значи да без приговора (којим се покреће поступак интерне заштите), нема ни тужбе (којом се покреће поступак судске заштите). Оно је процесна предпоставка за покретање радног споре. Без ње тужба радника је недопуштена.“⁸²

Овакав начин регулисања покретања радног спора је историја, и сматрамо да је то добро решење, јер свако мора имати слободан приступ, независном и непристрасном суду пред којим ће остварити своја права. Међутим, предходно решење изузетно подсећа на поступак исцрпљења домаћих правних лекова, пред Европским судом за људска права.

Европски суд за људска права је против Србије утврђивао повреду права на суђење у разумном року и непостојање делотворног правног лека све до објављивања прве одлуке Уставног суда о уставној жалби- 7. августа 2008. године (*пресуда Винчић и др. против Србије*). Дакле, у погледу свих представки поднетих пре тог датума није било делотворног правног лека због прекомерне дужине судског поступка.

Врховни касациони суд је утврдио повреду права на суђење у разумном року у поступку предлагача *Н.К. из Н.Б против Републике Србије*. Предмет спора је био отказ уговора о раду.

Када се има у виду да се ради о спору за поништај одлуке о престанку радног односа, који је хитне природе, два периода неактивности Апелационог суда у Београду који укупно износе око 40 месеци, не могу се сматрати разумним временом потребним за окончање овог спора. Чињенично и правно овај предмет није сложен, по закону је хитан, предлагач као тужилац у том спору није допринео да предмет не буде решен у разумном року, грешком првостепеног суда која је техничке природе поступак исправке пресуде трајао је четири месеца рачунајући време када судије користе годишњи одмор (који период од четири месеца није урачунат у дужину поступања апелационог суда) и да је од 18.09.2012. године Апелациони суд у Београду имао

⁸² Ивошевић З., Радни спор без интерне заштите, Коментари одлука Врховног суда Србије Рев.4836/93.од 2.2.1994 год и Рев. 3638/93 од 7.12.1993 године, Анали Правног факултета, Београд 1995, стр.120

могућност да одлучује о изјављеној жалби, непоступање апелационог суда у наведеном периоду не испуњава захтев разумне дужине поступања. Посебно ваља имати у виду да је пресуду већ једном укидало исто веће, које је други пут враћало предмет на исправку, а после извршене исправке у периоду од 18.09.2012. године до данас о жалби није одлучено. Врховни касациони суд је из свих изнетих разлога усвојио захтев предлагача и утврдио да му је радњама апелационог суда повређено право на суђење у разумном року, јер није отклоњена правна неизвесност у погледу његовог права које је од суштинске егзистенцијалне важности. Код оцене дужине трајања поступка који не испуњава захтев разумног рока не узима се у обзир оптерећеност суда или конкретног судије бројем предмета. Имајући у виду дужину поступка пред апелационим судом, као и укупну дужину трајања поступка у радном спору од шест година, Врховни касациони суд је наложио апелационом суду да у року од 15 дана одлучи о изјављеној жалби и одлучио да се предлагачу исплати примерена накнада од 40.000,00 динара из средстава Републике Србије опредељених за рад судова сагласно члану 86. Закона о уређењу судова.⁸³

У случајевима *Јовановић против Србије* и *Радовановић против Србије*. Европски суд за људска права донео је две пресуде у корист подносилаца представки и то 15. јула 2014. у предмету *Јовановић и други против Србије*⁸⁴. Овим пресудама Суд је потврдио своју већ добру установљену судску праксу у односу на потраживања радника из радног односа према предузећима са већинским друштвеним капиталом. Наиме, и овај пут Суд је у оба случаја утврдио повреду члана 6. става 1 Конвенције и члана 1 Протокола 1 уз Конвенцију, те је обавезао Републику Србију да подносиоцима представки исплати на име материјалне штете износе досуђене правноснажним домаћим одлукама, умањене за износе који су већ исплаћени, а на име нематеријалне штете и трошкова поступка износе од по 2.000 евра у динарској противвредности на дан исплате. Такође, у пресуди *Радовановић против Србије* Суд је истакао да је обавеза државе и да изабере, уз надзор Комитета министара, одговарајуће опште и/или појединачне мере које ће бити усвојене у домаћем правном поретку како више не би долазило до оваквих повреда Конвенције.⁸⁵

⁸³ Врховни касациони суд, пресуда Р4 Р12/2014, 13.6.2014. година, Београд

⁸⁴ Види: број представки 13907/09, 15650/09, 16874/09, 17233/09, 27787/09, 31028/09, 6997/10 и 61218/11и 22. јула 2014. у предмету *Радовановић против Србије* (број представке 9302/11)

⁸⁵ Види : <http://pescanik.net/presude-evropskog-suda-protiv-srbije-ukratko-i-u-celini/>

4.2. Случајеви из праксе судова у Републици Србији

Судски спор који је Михајло Чукић због незаконитог отказа повео против Градског саобраћајног предузећа Београд траје од 2006. године. Тужбу којом је тражио да га врате на посао првостепени суд усвојио је 2009, да би је апелациони 2011. године поништио. У међувремену, децембра 2010, због незаконитог отказа и дужине трајања поступка тужилац се обратио Уставном суду. Овај суд је у децембру 2012. године надлежним судовима наложио да у овом предмету поступе „у најкраћем року”, а на име штете због прекомерне дужине поступка и повреде права зајамчених Уставом признао је накнаду од шест стотина евра.⁸⁶

У другом случају, Уставни суд РС је 11. априла 2013. године донео одлуку којом је усвојио уставну жалбу Бинич Џикова и утврдио да је пред Основним судом у Сомбору повређено право подносиоца уставне жалбе на суђење у разумном року, зајемчено одредбом чл. 31 Устава Републике Србије и утврдио право подносиоца уставне жалбе на накнаду у износу од 900 евра. Наиме радило се о тужби ради поништаја решења којим је туженом изречена мера престанка радног односа и ради накнаде штете због незаконитог отказа. Тужилац је још 6. фебруара 2002. године поднео тужбу. Поступак је окончан оспореном пресудом Апелационог суда у Новом Саду, ГЖ1. 733/11 и трајао је скоро десет година, што је по мишљењу суда изван сваког оправданог и прихватљивог рока.⁸⁷

Одлуком Уставног суда од 9. априла 2015. године усвојена је уставна жалба Звонка Марковића и других из Ниша и утврђује се да су пресудом Врховног касационог суда Рев2 792/12 од 28. фебруара 2013. године повређена права подносилаца уставне жалбе на правично суђење и на правичну накнаду за рад. Ова одлука има дејство и према лицима која нису поднела уставну жалбу, а налазе се у истој правној ситуацији, сагласно одредби чл. 87. Закона о уставном суду. У питању је био спор из радног односа где је предмет спорта била правична накнада за рад, тј. исплата додатка на плату по основу неисплаћеног прековременог рада, ноћног рада и рада у време државних празника, за период од 22. новембра до 30. новембра 2005. године. Поступак пред Основним судом, Вишим и Апелационим судом (тада Општински, Виши и Апелациони, с обзиром да је тужба поднета 2005. године) трајао је

⁸⁶ Одлука Уставног суда број УЖ 5385 /2010 од 12. 12. 2012. год

⁸⁷ Пресуда Уставног суда број УЖ 776/2012 од 11.4. 2013. године („Службени гласник РС“, број 103/13)

више од шест година. Суд је рекао да очигледна арбитрерност и неправичност у поступању и одлучивању редовних судова, ће постојати увек у ситуацији када редовни судови произвољно примене материјално право. Наиме, проблем у овом случају је везан за право полицијских службеника на правичну накнаду за рад, тј. исплату додатка на плату по основу неисплаћеног прековременог рада, ноћног рада и рада у време државних празника ⁸⁸

Наиме, проблем у овом случају је везан за право полицијских службеника на правичну накнаду за рад, тј. исплату додатка на плату по основу неисплаћеног прековременог рада, ноћног рада и рада у време државних празника.

Навешћемо и пресуду апелационог суда у Нишу, где је утврђено да је С.В. повређено право на суђење у разумном року, пресудом од 1. априла 2015. године и досуђена надокнада штете у износу од 150 евра. Наиме, овде је Уставни суд Србије актом уступио надлежност Апелационом суду у Нишу. Ово зато што је чл. 8а ст.1 Закона о уређењу судова прописано да се странка може обратити непосредно вишем суду и поднети захтев за заштиту права на суђење у разумном року. Такође се радило о спору из раног односа и накнади за прековремени рад обављан на пословима возача. Подносилац је дана 11.2. 2009. године поднео тужбу Основном суду у Нишу. Уз тужбу је поднео отказ уговора о раду и колективни уговор код туженог. У конкретном случају и поред сложености предмета поступка, суд је утврдио да првостепени поступак није у довољној мери поштовао начело хитности поступка, обзиром да се ради о новчаном потраживању из радног односа, при чему из списка предмета произилази да је тужба у овом поступку поднета 11.2.2009. године, а да је првостепена одлука донета 16.4.2014. године, дакле да је од момента подношења тужбе до доношења првостепене пресуде протекао период од 5 година, 2 месеца и 5 дана.⁸⁹

⁸⁸ Пресуда Уставног суда број УЖ 7428/13 од 9. 5. 2015. године („Службени гласник РС“, број 103/13)

⁸⁹ Пресуда Апелационог суда у Нишу, Подаци су добијени истраживањем, које је од стране аутора овог рада вршено у Основном суду у Нишу, јануара 2015. год.

ПРИЛОГ

Кршења права на суђење у разумном року у смислу „ трајања поступка“ (чл. 6.1.) по земљама⁹⁰

1999- 2006					1959-2010		
Државе	Становништво у милионима становника	Укупно пресуда	Пресуде у којима се констатује бар једно кршење	Трајање поступка	Укупно пресуда	Пресуде у којима се констатује бар једно кршење	Трајање поступка
Албанија	3,2				27	23	3
Немачка	82,3	76	53	23	193	128	83
Аустрија	8,4	141	111	45	287	215	81
Азербејџан	9,2				42	38	2
Белгија	10,7	67	50	33	162	113	55
Бугарска	7,5	116	109	45	375	343	141
Кипар	1,1	35	29	22	60	50	34
Хрватска	4,4	101	72	41	191	154	80
Данска	5,6	20	5	2	34	13	8
Шпанја	46,1	32	24	6	91	56	11
Естонија	1,3	12	9	1	23	19	4
Руска федерација	143,0	207	197	47	1079	1019	141
Финска	5,4	64	47	18	151	119	57
Француска	62,8	541	431	245	815	604	279
Грузија	4,4	10	9	2	39	32	5
Грчка	11,4	301	258	181	613	541	353
Мађарска	10,0	92	84	75	211	200	170
Ирска	4,5	12	7	4	25	15	6
Италија	60,6	1648	1264	923	2121	1617	1139
Летонија	2,3	18	16	4	45	37	6
„БЈР Македонија”	2,1	14	11	9	78	72	47

⁹⁰ Европска комисија за ефикасност правосуђа (СЕПЕЈ), Стразбур 2011. година, стр 75-76 ,годишњи извештај од 2007. до 2010., Секретаријат Европског суда за људска права, Стразбур

Лихтенштајн	0,4	4	4	1	5	5	2
Литванија	3,3	30	23	7	65	52	19
Луксембург	0,5	12	11	8	36	29	16
Малта	0,4	15	14	4	31	25	5
Молдавија	3,6	45	42	2	196	178	10
Норвешка	4,9				28	20	2
Холандија	16,6	60	36	5	128	73	8
Пољска	38,3	378	318	210	874	761	397
Португалија	10,7	131	74	59	206	138	77
Чешка	10,5	117	106	73	158	142	77
Румунија	21,5	186	152	13	791	719	78
Уједињено краљевство	62,6	206	141	17	443	271	25
Сан Марино	0,3	10	8	2	11	8	2
Србија	9,9				49	46	18
Словачка	5,5	128	104	83	248	218	166
Словенија	2,0	195	188	195	233	220	211
Шведска	9,4	35	13	5	95	47	12
Швајцарска	7,7	34	27	4	102	71	6
Турска	72,8	1310	1076	127	2573	2245	440
Украјина	45,4	263	258	32	717	709	193

ЗАКЉУЧАК

Дуги и спори поступци, нису проблем само једне државе или суда. Готове све државе се суочавају или су се суочавале са тим. Неке су нашле решења, неке још увек трагају за њима и труде се да их пронађу. Тако је, нпр. Италија, којој су упућене бројне осуде због непоштовања права на суђење у разумном року, спровела националне реформе, те је укинула око двестотине првостепених судова који нису били оптерећени послом, и преместила судије и помоћно особље у друге судове, који су били преоптерећени. Мађарска је следила исти пример.

Проблеми који се јављају, заправо су свуда исте природе. Преоптерећеност судова, управо због броја повећаних спорова, које није пратило повећање средстава и судија, један је од водећих проблема у Републици Србији. Такође, можемо навести и одлазак судије, који је задужио предмете, и кашњење са распоређивањем предмета другом судији. Проблеме свакако доносе и сталне измене прописа и упознавање судија са њима.

Све парнице пред нашим судовима трају предуго. За парнице из радних односа, тј. радне спорове то је недопустиво и супротно изричитој законској одредби према којој је суд дужан да у радним споровима поступа са посебном хитношћу. Статистички податак да још увек има незавршених радних спорова, започетих пред судовима удруженог рада речито говори о овом проблему.⁹¹ Видимо да право на суђење у разумном року представља тренутни проблем са којим се суочи Србија. Проблем ћемо покушати да превазиђемо доношењем Закона о праву на суђење у разумном року, који треба да ступи на снагу 2016. године. Остаје нада, да закон неће остати само мртво слово на папиру и да ће заиста допринети убрзању судских поступака. Закон о мирном решавању радних спорова, по мишљењу аутора, није остварио очекивања, односно иако постоји ова могућност, у пракси се странке у парницама из радних односа ретко користе овом могућношћу.

Препорука Комитета Савета Европе, коју смо обрадили у раду, говори да једна од мера приликом смањења оптерећења судова буде и то да се учини обавезом адвокатске етике, односно позвати надлежне органе да утврде обавезу адвоката да потраже пријатељско поравнање са супротном страном пре покретања судског поступка, као и

⁹¹ Поповић А., Процесно-правне могућности убрзаног решавања парница из радних односа, Радно и социјално право, бр. 1-6/2004, стр. 569

за време судског поступка. Мишљење аутора је, да је управо супротно понашање адвоката, један од главних разлога, неуспеха Закона о мирном решавању радних спорова.

Као једно од могућих решења, које аутор сматра корисним, је оснивање радних судова. Како су земље попут Немачке и Француске, а и многе друге земље по угледу на њих, специјализовале своје судове за решавање радних спорова, чини се, то би било добро решење и за Србију. Можда би сам процес реформе правосуђа текао споро и то довело до нових новчаних издатака за Србију, али дугорочно гледано, свакако би имало повољан ефекат.

Кључне речи:

Право на суђење у разумном року, Повреда чл. 6 Европске конвенције за заштиту људских права, разумни рок у праву Србије, радни спорови, суђење у разумном року у радноправним споровима, радни суд.

SUMMARY

Labor law aspect of the right to right to trial within a reasonable time in European Covention of Human Rights and Serbian law

Long and slow legal proceedings are not the problem of a single state or court. Almost all the countries face that problem or already faced it. Some countries found the way to deal with it, but there are those who are still making effort to find the solution to the problem. Italy, which was given numerous accusations for disrespect of the trial within a reasonable time, has carried out some national reforms and abolished nearly two hundred courts of original jurisdiction which dealt with a small number of proceedings and transferred the judges and the support staff into other courts which had a caseload. Hungary did the same.

The problems that appear in the legal system are , in fact, the same. The courts' overwork, caused by the increased number of legal disputes which did not include the increase of the funds and in the number of judges, is one of the leading problems in the legal system in Serbia. Whatsmore, there were cases of the judges who left the cases they were given and there was a time delay in assigning the judges for those cases. The problems also appear after frequent changes of legal acts and it takes some time to introduce them to the judges.

All the lawsuits last too long in our courts. In the cases arising from labour relations, it is unacceptable and contrary to the legal provision, according to which the court is obliged to act with special agility. Statistical data on unsolved cases arising from labour relations, that appear in employment tribunals, are the evidence. It can be seen that the right to trial within a reasonable time is a problem that Serbia is dealing with. We will try to overcome the problem by reaching the Law on the right to trial within a reasonable time, which will take effect in 2016. There is hope that the Law will be respected and that it will contribute to dealing with legal procedures in a faster way. The law on the peaceful settlement of labour disputes, according to the author, has not fulfilled their expectations and the parties in labour relations litigation rarely rely on it.

In the recommendation of The Council of Europe Committee, which was mentioned in the text, it is said that one of the ways to decrease caseload in the courts is to include it into Lawyer's Code of Professional Responsibility, that is, to call the competent authorities to define the lawyers' obligation to seek for the peaceful settlement between the parties before the initiation of legal proceedings and during them. The author's opinion is that the lawyers' opposite behaviour is precisely the main reason for the failure of The Law on the peaceful settlement of labour disputes.

One of the possible solution to the problem, which the author considers useful, is the establishment of labour courts. Since the European countries like Germany and France and many others, specialized their courts for the settlement of labour disputes, it seems that it would be a good solution for Serbia. The mere process of reforms in the legal system could be slow, it could cause some new problems and further slow down the proceedings, and even cause the increase in the expenses for Serbia, but in the long term it would give favourable effects.

Keywords:

The Law on the right to trial within a reasonable time, the violation of Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights, the reasonable time in the Serbian legal system, labour disputes, trial within a reasonable time in labour disputes, labour court.

ЛИТЕРАТУРА:

Књиге:

- Брајић В., Право на рад, Анали Правног факултета у Београду, Београд, 1972
- Брковић Р., Радни суд, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2003 год.
- Влатковић М., Р. Брковић, Б. Урдаревић, Службеничко право, Београд 2013. године
- Ивошевић З., Радни спор без интерне заштите, Коментари одлука Врховног суда Србије Рев.4836/93 од 2.2.1994 год и Рев. 3638/93 од 7.12.1993 године, Анали Правног факултета, Београд 1995
- Ивошевић З., Радно право, „Службени гласник“, Београд, 2007
- Јовановић П., Радно право, Нови Сад 2012.
- Ј. Радишић, Облигационо право, Номос, Београд 2008. године
- Лубарда Б., Радно право, Расправа о достојанству на раду и социјалном дијалогу, Београд, 2012,
- Царић С., Право на суђење у разумном року, „Службени гласник“, Београд 2008.

Страна литература :

- Janis, W.M., Kay S.R., Bradley, W.A.: European Human Rights Law, Oxford University Press
- Van Dijk P., Van Hoof F., Van Rijn A., Zwaak L., Theory and Practice of the European Convention on Human Rights, Intersentia, Antwerpen-Oxford, Fourth Edition, 2006, p. 606
- M. Rigaux, L' intervention du juge dans les conflits du travail: marginale mais essentielle, Conciliation, mediation, arbitrage, sous la direction de M. Rigaux, P. Humblet, Bruyant, Bruxelles, 2011, стр. 77-87
- M. O' Boyle, Effectiveness of remedies for complaints of length of proceedings-recent case law and problems, The improvement of domestic remedies with particular emphasis on cases of unreasonable length of proceedings, Directorate General of Human Rights, Council of Europe, 2006
- Grabenwarter C., Europäische Menschenrechtskonvention, Verlag C. H. Beck, München, Manz' sche Verlags- und Universitätsbuchhandlung, Wien 2003

Приручници:

- Европска комисија за ефикасност правосуђа (ЦЕПЕЈ), Дужина судског поступка у Европи, Стразбур 8. децембар 2006. године
- Европска комисија за ефикасност правосуђа (ЦЕПЕЈ), Анализа судских рокова у државама чланицама Савета Европе на основу судске праксе Европског суда за људска права Стразбур 31 јул 2011. година
- Члан 6. Европске конвенције: Право на правично суђење, Приручник за адвокате Interigrts, 2006. година,
- Н. Мол, К. Харби, Право на правично суђење, водич за примену члана 6. Европске Конвенције о људским правима, приручник о људским правима, Савет Европе, Београд 2007,
- Збирка одабраних препорука Савета Европе: Препорука комитета министра државама чланицама о мерама за спречавање и смањење оптерећења судова, Београд 2004. година
- Људска права у Србији, Београдски центар за људска права, 2012. година,

Чланци:

- Андрејевић С., Шта ваља мењати у прописима о решавању спорова из области рада, Криза и обнова радног законодавства, Глосаријум, Београд 2014. године
- Живановић Б., Спорови из радних односа у поступку по жалби, Криза и обнова радног законодавства, Глосаријум, Београд 2012. год, стр. 84
- Обрадовић Г., Право на суђење у разумном року у радним споровима, Тематски зборник радова, Приступ правосуђу-Инструменти за имплементацију европских стандарда у правни систем Републике Србије, 2007. године
- Милутиновић Љ. „Суђење у разумном року: Мере у циљу спречавања повреда права на правично суђење“, у рубрици „Правосуђе и судски поступци“ у електронском издању Параграфа бр. 2007/255 од 22.4.2007. године
- Поповић А., Процесно-правне могућности убрзаног решавања парница из радних односа, Радно и социјално право, бр. 1-6/2004
- Петрушић Н., Јуриспруденција Европског суда за људска права у заштиту права на решавање грађанскоправне ствари у разумном року, у : Европски систем заштите људских права- искуства и нови изазови, Ниш 2005

Плавшић Н., Заштита права на суђење у разумном року пред Уставним судом, са посебним освртом на радне спорове, Избор судске праксе 10/2013

- Др. Слијепчевић Д., Мр. Плавшић Н.-Закон о раду и радни спорови у поступцима пред Уставним судом, Криза и обнова радног законодавства, Београд 2014. године

- Људска права у Европи, Правни билатен бр.89, мај 2007. године

- Људска права у Европи, Правни билатен бр.104, август 2008. године

Прописи:

- Устав Републике Србије

- Закон о раду ("Сл.гласник РС", бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 и 75/2014)

- Закон о парничном поступку ("Сл. гласник РС", бр. 72/2011, 49/2013 - одлука УС, 74/2013 – одлука УС и 55/2014)

- Закон о урђењу судова ("Сл гласник РС", бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 – др. Закон, 78/2011 - др. Закон, 101/2011 и 101/2013)

- Закона о судијама, "Сл. гласник РС", бр. 116/2008, 58/2009 - одлука УС, 104/2009, 101/2010, 8/2012 - одлука УС, 121/2012, 124/2012 - одлука УС, 101/2013, 111/2014 - одлука УС, 117/2014, 40/2015 и 63/2015 - одлука УС

- Закон о мирном решавању радних спорова,("Сл. гласник РС", бр. 125/2004 и 104/2009)

Закон о заштити права на суђење у разумном року („Сл. гласник РС“, бр. 40/2015)

Закона о уставном суду (, Сл. гласник РС “ број 109/2007, 99/2011, 18/2013- одлука УС у 40/2015-др.зак.)

Електронски извори:

- Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода,

<http://www.sostelefon.org.rs/zakoni/14.%20Evropska%20konvencija%20za%20zastitu%20ljudskih%20prava%20i%20osnovnih.pdf>

- HUDOC

[http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22documentcollectionid%22:\[%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22\]}](http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#{%22documentcollectionid%22:[%22GRANDCHAMBER%22.%22CHAMBER%22]})

http://www.coe.org.rs/def/tdoc_sr/council_of_europe/coe_institutions/?conid=18

- Предлог Закона о заштити права на суђење у разумном року

<http://www.parlament.gov.rs/upload/archive/files/lat/pdf/zakoni/2015/926-15%20lat.pdf>

http://www.danas.rs/dodaci/biznis/alternativne_metode_skracuju_postupak.27.html?news_id=291404

Пресуде:

- Пресуда Obermeier v. Austria, No. 11761/85, пресуда од 28. јуна 1990. став 72.
- Stoidis v. Greece, No. 46407/99, пресуда од 17. маја 2001. године
- Пресуда Borgese v. Italy, No. 12870/87, пресуда од 26. фебруара 1992. године
- Врховни касациони суд, пресуда Р4 Р12/2014, 13.6.2014. година, Београд
- Пресуда у предмету В.А.М против Србије, од 13. марта 2007. године,
(„Службени Гласник РС“ број 53/2007)

Одлука Уставног суда број УЖ 5385 /2010 од 12. 12. 2012. год

Пресуда Уставног суда број УЖ 776/2012 од 11.4. 2013. године

Пресуда Уставног суда број УЖ 7428/13 од 9. 5. 2015. године

(„ Службени гласник РС“, број 103/13“)

Одлука Уставног суда УЖ -1804/2009 од 10. маја 2012. године на страници:

[www. utavni sud.rs](http://www.utavni.sud.rs)

Биографски подаци о кандидату

Кандидат Александра Станковић рођена је 05.09.1991. године у Гњилану. Основну школу и гимназију завршила је у Нишу. Дипломирала је на Правном факултету Универзитета у Нишу 15.10.2014. године, са просечном оценом 9,27. Школске 2014/2015. године уписала је мастер студије на Правном факултету Универзитета у Нишу, као девета на ранг листи пријављених кандидата, на општем смеру, ужа јавно-правна научна област. Александра Станковић тренутно обавља приправнички стаж у Основном суду у Нишу. Од знања страних језика, кандидат истиче енглески.

Активности током школовања- Александра Станковић се бавила додатним активностима, као што су учешће у програму „Мобилне правне клинике” на правном факултету у Нишу у оквиру програма „Покрени се за будућност” под покровитељством компаније Филип Морис 2013/14 године, освојено треће место на Првом такмичењу из области заштите од дискриминације, у организацији Програма Уједињених нација за развој у Србији (УНДП) и Повереника за заштиту равноправности 2013. године, полазник школе „Еколошког права и етике“ у организацији AARHUS центра и OSCE у Србији 2014.године, обука за еристичку дијалектику у домену примене права, на Правном факултету у Нишу 2014. године.